

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
«ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ»

СОКІЛ ОЛЕГ ГРИГОРІЙОВИЧ

УДК 657.1+517: 330.34:631

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА

08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» Національної академії аграрних наук України

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор,
академік НААН
Жук Валерій Миколайович,
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»,
головний науковий співробітник
відділу обліку та оподаткування

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Дерій Василь Антонович,
Тернопільський національний
економічний університет,
професор кафедри обліку і оподаткування
підприємницької діяльності

доктор економічних наук, професор
Замула Ірина Валеріївна,
Житомирський державний
технологічний університет,
професор кафедри обліку і аудиту

доктор економічних наук, доцент
Осадча Тетяна Станіславівна,
Херсонський державний університет,
професор кафедри економіки, фінансів
і підприємництва

Захист дисертації відбудеться «06» березня 2019 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.350.02 в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» за адресою: 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, конференц-зал, 3-й поверх, к. 317.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» за адресою: 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, 2-й поверх, к. 212.

Автореферат розісланий «04» лютого 2019 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.Л. Жук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На відміну від промисловості, більшість процесів виробництва у сільському господарстві безпосередньо пов'язані із природним середовищем. Галузь має суттєвий вплив на екологічну безпеку, і разом з тим, відіграє важливу роль в адаптації та пом'якшенні наслідків зміни клімату. Вона справедливо визнається базовою з розвитку сільських територій.

Україна має високий рівень сільськогосподарського освоєння території (72 %). При цьому розораність її земельного фонду сягає 58%. Практично всі водойми в нашій країні за рівнем забруднення наблизились до 3-ї категорії. Процеси їх самоочищення порушені. Загалом тільки один з 10 га сільгоспугідь має нормальний екологічний стан. У сільському, лісовому та рибному господарстві задіяно 17,5% населення, тоді як у розвинених країнах – менше 10%, а у США і деяких країнах Західної Європи тільки 2-3 %. Разом із тим соціальний статус та рівень життя селян є найнижчим у Європі. Площа лісів в Україні складає 16,5% загальної території, тоді як науково обґрунтованим для нашої кліматичної смуги має бути показник 20%.¹ З іншого боку Україна зберігає за собою унікальні у світовому масштабі земельні, водні та соціальні ресурси сільських територій. Тому запровадження політики та посилення наукового забезпечення сталого розвитку відкриває перед нашою країною нову змогу капіталізації усіх ресурсів галузі на благо людей та довкілля.

У сучасному світі політика сталого розвитку є пріоритетом діяльності ООН, країн Великої сімки, Європейського Союзу. Майже всі країни світу сформували національну політику сталого розвитку на основі Конвенцій та Декларацій Ріо й Йоханезбурга. Не винятком і Україна, яка сформувала свої пріоритети та напрямки у «Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» та проекті Закону «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року».

Для реалізації політики сталого розвитку міжнародними комітетами інтегрованої звітності та звітності про сталий розвиток розроблені відповідні стандарти, що вже використовуються глобальними компаніями, зокрема й агрохолдингами України. На виконання змін до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» з 2019 року вводиться звіт про управління, який є відображенням стану функціонування системи управління господарською діяльністю, соціальними й екологічними зобов'язаннями підприємства, що передбачає раціональне поєднання показників та аналітичної їх інтерпретації засобами планування, бухгалтерського і управлінського обліку, звітності, аналізу, контролю.

З огляду на це, дослідження теоретико-методологічних, методичних та практичних питань і проблем сталого розвитку, оцінки природних, трудових, підприємницьких активів і капіталу, а також розроблення основ обліково-аналітичного забезпечення підвищення ефективності їх використання є надзвичайно актуальним.

---

¹ Сталий розвиток для України. URL : <http://www.sd4ua.org/> (дата звернення: 05.11.2018).

Аналіз наукових публікацій таких вітчизняних учених, як М.І. Бондар, О.М. Бородіна, Ф.Ф. Бутинець, В.М. Геєць, Н.В. Гончаренко, Д.О. Грицишен, В.А. Дерій, Т.І. Єфименко, В.М. Жук, З.-М.В. Задорожний, І.В. Замула, Т.М. Ковальчук, Л.М. Кіндрацька, Р.О. Костирко, Ю.А. Кузьмінський, Г.І. Купалова, П.О. Куцик, С.О. Левицька, С.Ф. Легенчук, Л.Г. Ловінська, Н.О. Лоханова, Н.М. Малюга, М.Ф. Огійчук, Т.С. Осадча, О.Й. Пасхавер, О.М. Петрук, В.Я. Плаксієнко, М.А. Проданчук, Н.Л. Правдюк, М.С. Пушкар, П.Т. Саблук, І.Б. Садовська, Т.О. Тарасова, О.В. Фоміна, О.І. Фурдичко, М.А. Хвесик, Ю.С. Цаль-Цалко, В.О. Шевчук та ін. засвідчує наявність вагомих вітчизняних здобутків з облікового забезпечення сталого розвитку. Зарубіжні вчені – К. Азар, Б. Беккер, М. Беннет, Р. Бюрріт, Р. Грей, Р. Констанца, Дж. Ламбертон, М.Р. Мэт'юс, Ф. Х. Найт, Б. Нидлз, Д. Норт, М.Х.Б. Перер, Я.В. Соколов, С. Шальтеггер та ін. своїми працями зробили значний внесок у дослідження проблем теорії і методології та практичного застосування політики сталого розвитку включаючи і її обліково-інформаційну складову.

Разом із тим залишається актуальним пошук шляхів раціональної побудови системи обліку в контексті сталого розвитку. Малодослідженими є питання методології та методики саме обліково-аналітичного забезпечення та звітності на вимоги суспільства та територіальних громад. Практично не розкриті питання побудови обліку сталого розвитку в аграрному сегменті соціально-економічного простору. На часі є актуальним з'ясування сутності поняття «облік сталого розвитку», визначення його основних ознак і функціональності, концептуальних засад розбудови. Важливою місією бухгалтерської складової економічної науки в реалізації політики сталого розвитку є розроблення теоретико-прикладного концепту обліково-аналітичного забезпечення оцінювання збалансованого господарювання підприємств та органів влади. Практично не вивченими є питання методології та методик внутрішнього контролю бізнес-процесів сталого розвитку, визначення чистої вартості активів та ефективності роботи підприємства не за прибутковою концепцією, а за концепцією сталого розвитку. Вирішення окреслених питань зумовило вибір теми дослідження, його мету, завдання та структуру дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Вибраний напрям досліджень виконано в межах науково-дослідних робіт Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» і є складовою частиною теми досліджень «Теоретико-методологічні засади трансформації інституціональних основ бухгалтерського обліку та гармонізації звітності й аудиту в аграрному секторі економіки» (номер державної реєстрації 0116U000196) (дисертантом розглянуто методологічне підґрунтя обліку сталого розвитку, визначено основні завдання і функціональність обліку сталого розвитку та сформовано концептуальні засади його розбудови, досліджено вплив політики сталого розвитку на парадигму бухгалтерського обліку, удосконалено ризик-менеджмент підприємств аспектами обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку). Автор є керівником науково-технічної підпрограми Таврійського державного агротехнологічного університету «Науково-методологічні засади обліково-аналітичного та фінансово-інвестиційного забезпечення сталого розвитку»

суб'єктів господарювання» (номер державної реєстрації 0111U002537), у якій ним особисто розроблені: інтегральна оцінка обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку суб'єктів господарювання; методологічні положення розуміння інституціонального середовища сталого розвитку; підходи до посилення ефективності методик і методів оцінки сталого розвитку через їх розгляд з позиції залучення інформаційного потенціалу традиційного бухгалтерського обліку; базові теоретико-методологічні положення парадигми бухгалтерського обліку в частині визначення мети, завдань, предмету, об'єкта, методу, функцій і ключових аспектів сегменту обліку сталого розвитку.

Дисертаційне дослідження було частково проведено в межах проекту Університету Сент-Іштван (Дьєр, Угорщина) «Інтернаціоналізація та ініціативи зі створення нової когорти дослідників і здобувачів, а також розвиток знань та технологічний трансфер як інструменти інтелектуальної спеціалізації» (номер державної реєстрації EFOP-3.6.1-16-2016-00017), у якому дисертантом діагностовано рівень сталого розвитку сільського господарства за регіонами України [29].

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є розроблення теоретико-методологічних та методичних положень обліково-аналітичного забезпечення функціонування аграрного підприємництва в умовах реалізації національної політики і запровадження звітності про сталий розвиток.

Для досягнення означеної мети визначено основні завдання:

- посилити бухгалтерською складовою розуміння змісту сталого розвитку як керованого процесу підприємницької діяльності в сучасних умовах;
- поглибити розуміння інституціонального середовища сталого розвитку виокремленням та розглядом у ньому інституту бухгалтерського обліку;
- доповнити систему зовнішніх і внутрішніх інституціональних чинників сталого розвитку обліково-інформаційною складовою;
- удосконалити теоретико-методологічні засади побудови обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств;
- оцінити релевантність обліково-аналітичної системи сучасним методикам та методам оцінки сталого розвитку;
- розробити теоретико-методологічний концепт обліково-аналітичного забезпечення розвитку оцінювання збалансованого господарювання підприємств і органів влади;
- обґрунтувати доцільність застосування та дати визначення поняттю «облік сталого розвитку»;
- визначити основні ознаки і функціональність обліку сталого розвитку та сформулювати концептуальні засади його розбудови;
- доповнити на вимоги політики сталого розвитку базові теоретико-методологічні положення парадигми бухгалтерського обліку;
- обґрунтувати парадигму розвитку звітного сегменту сталого розвитку;
- розробити концептуальні основи забезпечення транспарентності бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств політиці сталого розвитку;

- адаптувати балансовий метод бухгалтерського обліку під узагальнення і вимір еколого-соціальної результативності аграрного підприємництва;

- удосконалити систему ризик-менеджменту підприємства аспектами обліково-аналітичного забезпечення;

- запропонувати шляхи удосконалення аналітично-оціночних процедур управління капіталом підприємства за умов застосування політики сталого розвитку;

- розвинути методологію наскрізного внутрішнього контролю обліково-аналітичних бізнес-процесів сталого розвитку аграрних підприємств;

- уточнити методичний інструментарій наскрізного внутрішнього контролю за визначенням чистої вартості активів сталого розвитку.

Об'єктом дослідження є процес формування обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку аграрного підприємництва.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних, науково-методичних та практичних засад формування обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку аграрного підприємництва відповідно до науково обґрунтованих запитів на його інформацію від сучасних інституцій та обраної доктрини розвитку аграрної економіки України в глобальному світі.

Науковою гіпотезою дослідження є теоретико-методологічна та методична спроможність інституту бухгалтерського обліку вирішувати проблему інформаційного забезпечення реалізації глобальної (та національної) політики сталого розвитку.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою досліджень є діалектичний метод пізнання сутності, предмета та об'єкта з досліджуваної проблеми обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку на мікро- та макрорівні управління.

У процесі роботи над дисертацією використовувались загальнонаукові методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, конкретизація, абстрагування, метод історичного та логічного дослідження. Застосовані методичні прийоми: вибірка, узагальнення, моделювання, огляд, підрахунок, порівняння, тестування. Апробовані наступні методи: монографічний, діалектичний та системний аналіз (вивчення сутності категорії обліку сталого розвитку та його складових в інституціональній теорії бухгалтерського обліку); порівняння (під час проведення аналізу вимог національних і міжнародних нормативних актів різного рівня до структури, етапів та рівнів обліково-аналітичних систем); методи компаративного аналізу (при вивченні існуючих методик оцінки сталого розвитку в сільському господарстві); групування (для розроблення інтегрального показника сталого розвитку сільського господарства); структурно-логічного упорядкування (при формулюванні концептуальних засад розбудови обліку сталого розвитку); моделювання (при побудові моделі звітного сегменту обліково-аналітичного забезпечення політики сталого розвитку); економіко-математичні (під час розрахунку інтегрального показника сталого розвитку); процесний підхід (при розробленні концептуальних основ забезпечення транспарентності бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств політиці сталого

розвитку); абстрактно-логічний (теоретичне узагальнення та формування висновків); графічний метод (при наочному відображенні економічних явищ і процесів у часі та просторі); системно-функціональний (для узагальнення теоретико-методологічних аспектів обліку сталого розвитку); статистичних групувань (при виявленні впливу низки чинників на сталий розвиток сільськогосподарських підприємств та регіонів України); екстраполяції (при визначенні прогнозних рівнів показників); порівняльного аналізу (порівняно фактичні дані звітного періоду та попередніх років, виявлено зміни показників і параметрів функціонування в часі об'єкта дослідження). Ці методи стали методичною основою проведеного дослідження.

Інформаційною базою дослідження є наукові джерела (монографічні праці, наукові статті вітчизняних і зарубіжних учених з проблем розвитку теорії, методології та практики бухгалтерського обліку, концепцій сталого розвитку, інтегрованої звітності, контролю, аналізу ризик-менеджменту, інституціональної теорії, політичної економії; матеріали науково-практичних конференцій і семінарів); нормативно-правові документи, що регулюють ведення бухгалтерського обліку і формування фінансової звітності в Україні; офіційні дані Всесвітньої комісії Організації Об'єднаних Націй, Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Держспоживстандарту України; інформаційні комюніке міжнародних організацій з питань сталого розвитку (База даних розкриття інформації щодо сталого розвитку GRI (GRI's SDD), Міжнародна рада інтегрованої звітності (IIRC), Світовий банк (World Bank), Всесвітній економічний форум (World Economic Forum), Глобальна ініціатива сталого розвитку (GRI)); матеріали громадських спілок України (Федерація аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України, ГО «Аграрний союз України», Український клуб аграрного бізнесу); спеціалізовані фахові інтернет-ресурси; дані фінансової, статистичної, управлінської звітності та внутрішніх регламентів підприємств.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку й обґрунтуванні теоретичних і методологічних постулатів формування обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку підприємств аграрної сфери та розробленні інноваційного інструментарію імплементації стандартів обліку та аналізу як інструментів менеджменту сталим розвитком.

Основні положення дисертації, що визначають її наукову новизну, виносяться на захист та конкретизуються в таких положеннях:

уперше:

введено в понятійно-термінологічний апарат теорії бухгалтерського обліку поняття «облік сталого розвитку» як, з одного боку сегментарної, а з іншого органічної складової системи обліку підприємства та інституту бухгалтерського обліку в соціально-економічних відносинах, яка зоорганізовується на вимогу політики сталого розвитку, має відповідне теоретико-методологічне та організаційно-методичне забезпечення й ідентифікується в обліковій політиці, оперативній, статистичній та фінансовій звітності, що забезпечує організаційно-методичну націленість на побудову такого обліку підприємствами;

запропоновано теоретико-методологічний концепт обліково-аналітичного забезпечення розвитку методів оцінювання підприємств та державних органів влади на відповідність їхньої діяльності вимогам політики сталого розвитку, яка базується на офіційній фінансовій і статистичній звітності та має потенціал інформаційно-аналітичного зростання від запровадження міжнародних та національних положень (стандартів) з обліку та звітності сталого господарювання, що дає змогу посилити достовірність і об'єктивність розрахунків інтегрованих показників сталого розвитку підприємств, територіальних громад, регіонів, у тому числі і в галузевому розрізі;

сформульовано концептуальні засади розбудови обліку сталого розвитку з врахуванням інституціонального середовища, зростаючої функціональності бухгалтерського обліку в нових умовах господарювання (соціальна, екологічна, просторова, безпекова та інші функції), орієнтації не тільки на минуле, а й майбутнє, виокремлення внутрішнього і зовнішнього місця отримання інформації, застосування монетарної, натуральної та описової форм її представлення, що дає змогу окреслити на фундаментальній базі інституціональної теорії бухгалтерського обліку наукові орієнтири розвитку методології та методичного забезпечення обліку сталого розвитку, розроблення і ухвалення підприємствами відповідної облікової політики;

обґрунтовано парадигму розвитку звітності про сталий розвиток, яка базується на синергетичній взаємодії карти інтересів стейкхолдерів та цілей сталого розвитку сільськогосподарського підприємства в умовах централізму людини та її гармонійної життєдіяльності в межах відповідних глобальної та національної політики, що науково означає прийдешні зміни в обліково-аналітичному забезпеченні роботи бізнесу, забезпечує моделювання подальшого розвитку бухгалтерської звітності, пояснює появу у ній нині інтегрованої звітності та доповнення вітчизняної фінансової звітності «звітом про управління» й стійку тенденцію подальшої таксономії показниками сталого розвитку;

удосконалено:

методологічні засади побудови обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку як упорядкованої, відносно самостійної, повністю або частково децентралізованої, адекватної цілям управління системи спостереження, збору, ідентифікації, реєстрації, узагальнення, обробки інформації за допомогою виокремлення техніко-інформаційних підсистем, заснованих на інструментах та методах управлінського та фінансового обліку, аналізу, бюджетування, аудиту (контролю), що забезпечує дотримання принципу цілісності, комплексності, послідовності, безперервності при запровадженні відповідної політики аграрного підприємства, а також принципів своєчасного інформаційного забезпечення управління в умовах соціальної і екологічної відповідальності підприємництва;

облікове забезпечення ефективності сучасних методик і методів оцінки сталого розвитку через посилення інформаційного потенціалу бухгалтерського обліку, статистичної та фінансової звітності за трьома складовими (економічна, екологічна та соціальна) і п'ятьма рівнями впливу (глобальний, національний, регіональний, організаційний та рівень підприємства), що дає змогу націлювати фундаментальні прикладні розробки як на збільшення обліково-аналітичного

потенціалу, так і для розширення й удосконалення методів і методик відповідної оцінки; забезпечити релевантну реакцію бухгалтерського обліку на вимоги політики сталого розвитку;

наукові засади розвитку теорії і практики бухгалтерського обліку під впливом доктрин сталого розвитку, на основі оцінки еволюційного тренду організації бухгалтерського обліку екологічних факторів в діяльності підприємства, людського капіталу та інших соціальних аспектів підприємництва з моделюванням облікових змін на прийдешні виклики й розуміння розвитку соціально-економічних середовищ в інформаційну епоху, дало змогу сформулювати концептуальну модель об'єктивних факторів, які зумовлюють побудову сегменту обліку сталого розвитку в системі бухгалтерського обліку для забезпечення релевантності інформації на запити управління XXI століття;

базові теоретико-методологічні положення парадигми бухгалтерського обліку в частині визначення мети, завдань, предмета, об'єкта, методу, функцій і ключових аспектів сегменту обліку сталого розвитку в загальній фінансово-інформаційній системі, що дає змогу виділити в бухгалтерському обліку внутрішню підсистему обліку сталого розвитку, визначити в обліковій політиці підприємства особливі правила та процедури з відображення інформації, пов'язаної з соціально-екологічною діяльністю, а у теоретичному аспекті розв'язувати проблеми обліку у взаємозв'язку з сучасними тенденціями розвитку науки, бізнесу, суспільства і довкілля;

обліково-аналітичне забезпечення системи ризик-менеджменту підприємства (яка традиційно характеризується в наукових та нормативних джерелах ідентифікацією ризику, його аналізом та оцінкою) доповнивши її на вимоги політики сталого розвитку складовою виявлення відхилень в економічній, екологічній і соціальній діяльності, що дає нагоду: застосовувати в управлінні сталого розвитку підприємства інструментарій обліку, аналізу і контролю; формувати цілісне бачення (реалізації політики) діяльності підприємства за допомогою удосконаленого матричного кубу ризик-менеджменту з використанням у ньому складової обліково-аналітичного забезпечення; впорядкувати процедури досягнення стратегічних, тактичних, операційних та траєкторних цілей сталого розвитку;

аналітично-оціночні процедури ідентифікації й виміру фінансового та соціально-екологічного капіталу за даними бухгалтерського обліку, які формуються за рахунок зіставлення показників традиційної оцінки фінансового капіталу підприємства та оцінки його соціально-екологічного капіталу на початок і кінець звітного періоду, що дає змогу виявити екологічну, соціальну й інформаційну частину капіталу підприємства та збагатити існуючі концепції збереження капіталу (виробничу і фінансову) концепцією збереження капіталу в умовах сталого розвитку;

методологічні положення наскрізного внутрішнього контролю процесів обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку із застосуванням методів контролю за план-фактичними відхиленнями бізнес-процесів та ефективного використання важелів управління (облік та аналіз) для формування і трансформації даних під призмою методів управління (верифікація, валідація та

випробування) для ухвалення раціональних та своєчасних рішень щодо досягнення та сприяння сталому розвитку за всіма напрямками господарської діяльності аграрного підприємства. Пропорційність використання методів і важелів управління обліково-аналітичного забезпечення сприятиме безперервному наскрізному внутрішньому контролю показників сталого розвитку сільськогосподарських підприємств;

методичний інструментарій наскрізного контролю обліково-аналітичного забезпечення при визначенні показників чистої вартості активів сталого розвитку, як-от: контроль показників рентабельності конкретних видів (сортів, класів) продукції, вироблених за умов використання енергозберігаючих технологій або екологічно чистих видів продукції та впливом на загальну рентабельність всього обсягу продажів; контроль за формуванням і цільовим використанням амортизаційного фонду, що забезпечує відтворення необоротних еко-соціальних активів; контроль обліково-аналітичного управління інвестиціями в капітал сільськогосподарських підприємств та його інструментарію, що складається з трьохблокової системи обліку, аналізу та оцінки рентабельності грошових потоків; контролю на основі розмежування вартісної оцінки всього майна підприємства, сформованої за рахунок економічного, екологічного та соціального капіталів. Усі напрямки контролю забезпечуються окремими методиками наскрізного внутрішнього контролю та сприяють ефективності формування інформації для управління сталим розвитком сільськогосподарського підприємства;

набули подальшого розвитку:

доповнення обліковим аспектом теоретичного розуміння змісту сталого розвитку, як керованого, за участі: усіх рівнів системи бухгалтерського обліку, процесу, що забезпечує ідентифікацію, облік, контроль і звітне представлення сталого господарювання, індикаторів стану, рушійної сили та реагування на внутрішні й зовнішні економічні, екологічні та соціальні виклики і цим посилює інформаційне забезпечення управління сталим розвитком (економічні індикатори сигналізують про можливість ситуації банкрутства підприємства; екологічні індикатори забезпечують ефективне функціонування у межах зовнішнього середовища підприємства, використання ресурсів довкілля без спричинення йому шкоди; соціальні – ілюструють відгук суспільства на політику сталого розвитку). Розгляд системи бухгалтерського обліку, як невід'ємної складової сталого розвитку, розширює його місію та функціональність у сучасному світі;

розуміння сутності інституціонального середовища сталого розвитку шляхом виокремлення й розгляду в ньому: інституту бухгалтерського обліку, як важливої складової, яка за допомогою своїх інституціональних факторів (формалізованих «правил гри», науково-освітніх, консалтингових, інформаційних інституцій, розумінням і регулюванням поведінки бухгалтерів); організаційних форм (від рівня функціональних обов'язків бухгалтерів підприємств їх облікової політики до рівня етичних норм професійних об'єднань бухгалтерів і аудиторів, науково-освітніх і регуляторних державних органів); фундаментальних особливостей, значно розширює і поглиблює можливості управління сталим розвитком на мікро- і макрорівнях та дає змогу формувати більш цілісні та

змістовні стратегії, концепції й програми сталого розвитку з виділенням у них звітно-облікових місій і завдань;

теоретичне уявлення про систему зовнішніх і внутрішніх інституціональних чинників сталого розвитку інформаційної епохи, яка до наявних економічної, соціальної та екологічної складових доповнюється обліково-інформаційною складовою (з виділенням у ній фактору пошукових систем, хмарових баз і обчислень, звітності, аудиту і аналітики – ззовні та фактору обліку, контролю, аналізу, бюджетуванню – з середини), що розширює в управлінні взаємодію системи «суспільство – навколишнє середовище – економіка – інформаційне середовище», та надає змогу врахувати більше чинників сталого розвитку й умов функціонування економічних агентів та макрогенерацій економічного, екологічного, соціального та інформаційного типів, обґрунтувати необхідність широкого впровадження інформаційних інновацій в реалізації політики сталого розвитку;

теоретико-прикладні аспекти формування концептуальних основ забезпечення транспарентності бухгалтерського обліку у сільськогосподарських підприємствах політиці сталого розвитку, що ґрунтується на оцінці стану і проблем обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку та комплексному підході їх вирішення шляхом гармонізації показників міжнародних стандартів зі сталого розвитку для сільськогосподарських виробників; запровадження відповідних програм наукових досліджень із забезпечення транспарентності бухгалтерського обліку підприємства сучасним вимогам; ухваленню відповідної галузевої облікової політики, що спрямовує і визначає основи офіційної регламентації звітності аграрних підприємств України з метою забезпечення їх конкурентоспроможності на продовольчих та фондових ринках розвинутих країн. Визначені концептуальні основи стали базою розроблення проекту П(С)БО «Облік і звітність про сталий розвиток в аграрній галузі»;

балансовий метод відображення результатів сталого розвитку, що адаптовано до специфіки аграрних підприємств за допомогою таксономії у стандартизованих формах фінансової звітності: форма 1 (Баланс) еко-соціальних видів активів, капіталу та зобов'язань; форма 2 (Звіт про фінансові результати) еко-соціальних витрат та доходів, що дає нагоду відобразити у звітах валовий еко-соціальний прибуток (збиток) з метою оцінки діяльності сільськогосподарського підприємства щодо відповідності не тільки бізнесовим критеріям та вимогам, але і політиці сталого розвитку.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення дисертації доведені до рівня методологічних узагальнень і прикладного інструментарію, застосування яких уможливило ухвалення нової цілісної концепції формування обліково-аналітичного забезпечення сталим розвитком інституційних одиниць аграрної сфери. Практичне значення мають такі розробки: обґрунтовані концептуальні положення обліково-аналітичного забезпечення інтегральної оцінки сталого розвитку підприємництва та регіонів; сформульовані концептуальні засади розбудови обліку сталого розвитку, які базуються на зростаючій функціональності управлінського та фінансового обліку в нових умовах господарювання; запропонована парадигма розвитку звітності про сталий

розвиток, яка базується на синергетичній взаємодії карті інтересів стейкхолдерів до цілей функціонування сільськогосподарського підприємства в сучасних умовах та науковому означенні прийдешніх змін у обліково-аналітичному забезпеченні роботи бізнесу на вимоги політики сталого розвитку. Викладені в дисертації рекомендації повною мірою відповідають сучасним тенденціям розвитку соціо-еколого-економічних відносин у суспільстві, тому можуть бути використані при формуванні сучасної інституціональної методології бухгалтерського обліку за умов сталого розвитку та при розробленні навчальних програм у вищих навчальних закладах.

Практичну цінність мають рекомендації, які отримали схвалення керівників державних органів та організацій, суб'єктів господарювання, провідних фахівців у галузі бухгалтерського обліку й управлінського консалтингу, що підтверджується відповідними довідками:

на загальнодержавному рівні – методичні підходи до обліково-аналітичного забезпечення та формування звітності про сталий розвиток аграрного підприємництва (Міністерство аграрної політики та продовольства України – довідка № 37-11-15/16365 від 22.06.2018 р.); методичне забезпечення інтегральної оцінки рівня сталого розвитку в сільському господарстві (Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України» – довідка № 01-08/109 від 04.06.2018 р.); модель переходу від традиційної системи бухгалтерського обліку до обліку сталого розвитку та комплексної концепції обліку сталого розвитку (Федерація аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України – довідка № 01/04 від 06.04.2018 р.); методичні рекомендації щодо обліково-аналітичного забезпечення ризик-менеджменту сталого розвитку сільськогосподарських підприємств (Громадська спілка «Аграрний союз України» – довідка № 32 від 22.05.2018 р.);

на регіональному рівні – рекомендації аналізу впливу обліково-аналітичних ризиків на формування показників оцінки сталого розвитку сільськогосподарських підприємств Запорізької області в межах реалізації положень Програми економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2018 рік (Департамент фінансів Запорізької обласної державної адміністрації – довідка № 10-22/2001 від 22.10.2018 р.);

на рівні суб'єктів господарювання – методика наскрізного контролю обліково-аналітичного забезпечення по досягненню ключових показників ефективності діяльності та індикаторів сталого розвитку (ТОВ «Аскон-2007» – довідка № 147 від 23.10.2018 р.); методичні підходи щодо уніфікації, верифікації та документального оформлення інформації про економічну, соціальну та екологічну діяльність сільськогосподарського підприємства у вигляді звітності про сталий розвиток (ТОВ «Трейд» – довідка № 20/12-1 від 20.12.2017 р.);

в організації навчального процесу – Таврійського державного агротехнологічного університету (ТДАТУ) під час підготовки методичного забезпечення та викладання дисциплін «Фінансовий облік», «Звітність підприємства», «Облік зовнішньоекономічної діяльності», «Основи статистичного обліку в екології», «Стратегічний управлінський облік» «Консолідація фінансової звітності», «Облікова політика підприємства», «Методологія наукових

досліджень», «Економічна діагностика» (довідка про впровадження № 55/5-2030 від 22.10.2018 р.); Інститутами післядипломної освіти та дорадництва, підвищення кваліфікації й Науково-дослідного інституту соціально-економічного розвитку агропромислового виробництва Півдня України ТДАТУ з метою стратегії формування сталого розвитку сільськогосподарських підприємств та ефективності сільськогосподарського виробництва в процесі підвищення професійного рівня спеціалістів агроформувань, а також у навчанні дорадників та експертів-дорадників (довідка про впровадження № 55/5-2031 від 22.10.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Робота є самостійно виконаним дисертаційним дослідженням. Усі відображені в ній висновки та положення наукової новизни, які виносяться на захист, одержані автором особисто. Внесок здобувача у публікації, підготовлені за його редакцією, відображено в переліку опублікованих робіт.

Апробація результатів дисертації. Результати досліджень пройшли апробацію у доповідях і виступах здобувача на 14-ти вітчизняних та міжнародних науково-практичних конференціях, що відображено в списку опублікованих праць за темою дисертації [32-45].

Публікації. Результати дисертаційної роботи опубліковано у 51 авторській публікації, серед них: 3 монографії (1 одноосібна), 26 статей у наукових фахових виданнях (із них 19 – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз); 14 тез доповідей на науково-практичних конференціях; 8 наукових праць, які додатково відображають наукові результати дисертації (із них 2 монографії, 4 – у наукових фахових виданнях, 2 – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз). Загальний обсяг публікацій становить 108,48 друк. арк., із яких особисто здобувачеві належить 52,19 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 560 сторінок друкованого тексту. Основний зміст роботи викладено на 410 сторінках. У дисертації наведено 56 таблиць на 59 сторінках, 71 рисуноків на 68 сторінках та 14 додатків на 70 сторінках. Список використаних джерел налічує 530 найменувань і розміщений на 56 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, її зв'язок з науковими програмами, планами, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, наукову гіпотезу, методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичну значущість отриманих наукових результатів, наведено відомості щодо їх апробації.

У розділі 1 «**Концепції сталого розвитку в економічних та облікових теоріях**» посилено бухгалтерською складовою розуміння змісту сталого розвитку як керованого процесу підприємницької діяльності в сучасних умовах, поглиблено розуміння інституціонального середовища сталого розвитку виокремленням і розглядом у ньому інституту бухгалтерського обліку, доповнено систему зовнішніх і внутрішніх інституціональних чинників сталого розвитку обліково-інформаційною складовою.

Економіко-правова сутність сталого розвитку, наукове визначення його складових, цілісне розуміння в сучасних умовах господарювання постійно доповнюється й удосконалюється. Наразі прогрес історичної ретроспективи дослідження даного тренду визначає його у двох площинах: як поняття, де проблемно сприймається момент сталості (стійкості), та як екологічний концепт, який означає гармонізацію людства та навколишнього природного середовища. Крім того, сталий розвиток є збалансованою формою наявності одночасно у трьох напрямках: економічному, екологічному та соціальному. Однак ключовою проблемою застосування концепції сталого розвитку в управлінській практиці є недостатня розробленість його інформатизації, а в сучасному вимірі – переведення у цифрові показники, які можливо обліковувати та контролювати. З огляду на нинішні проблеми сприйняття сутності сталого розвитку в роботі застосовано емпіричний підхід до дослідження концепції сталості розвитку, побудовано його рівневу структуру суб'єктів управління на глобальному, регіональному та локальному рівнях управління як керованого процесу за участі усіх щаблів системи й бухгалтерського обліку.

При апробації такого підходу визначено, що керований процес ідентифікації, обліку, контролю і звітного представлення є засобом зміцнення індикаторів стану, рушійної сили та реагування на перетині еко-соціальних та економічних проблем. Розгляд системи бухгалтерського як невід'ємної складової сталого розвитку посилює інформаційне забезпечення управління сталого розвитку, розширює його місію та функціональність у сучасному світі.

Проведений аналіз інституціонального упорядкування сталого розвитку засвідчує потребу окремого розгляду обліково-інформаційного забезпечення сучасного управління та відповідної публічної звітності. На підставі інституційної теорії доведено необхідність глибшого розуміння інституційного середовища сталого розвитку та виокремлення й розгляду у ньому місії і завдань саме інституту бухгалтерського обліку.

Бухгалтерський облік набуває значення вагової складової в управлінні та вимірі сталого розвитку. При цьому використовуються формалізовані «правила гри» науково-освітніх, консалтингових, інформаційних інституцій, розуміння і регулювання поведінки бухгалтерів (від функціональних обов'язків бухгалтерів підприємств їхньої облікової політики до рівня етичних норм професійних об'єднань бухгалтерів і аудиторів, науково-освітніх і регуляторних державних органів). Це дає змогу розширити і поглибити можливості управління сталим розвитком на мікро- і макрорівнях та дає змогу формувати більш цілісні і змістовні стратегії, концепції й програми сталого розвитку з виділенням у них звітно-облікових місій і завдань.

При аналізі проблем соціально-економічних систем доведено, що сталий розвиток можна розглядати як процес, який здійснюється в певному інституціональному середовищі та забезпечує функціонування системи «суспільство – навколишнє середовище – економіка». Таке розуміння не відповідає теоретичному уявленню про систему зовнішніх і внутрішніх інституціональних чинників сталого розвитку інформаційної епохи (рис. 1). Класичне розуміння «економіка – суспільство – навколишнє середовище» має бути доповнене складовою «інформаційне середовище» з виділенням у ній фактору пошукових систем,

хмарових баз і обчислень, звітності, аудиту й аналітики – ззовні та фактору обліку, контролю, аналізу, бюджетуванню – з середини. Це вирішує проблему гармонізації взаємодії класичної системи сталого розвитку з факторами інформаційної епохи.

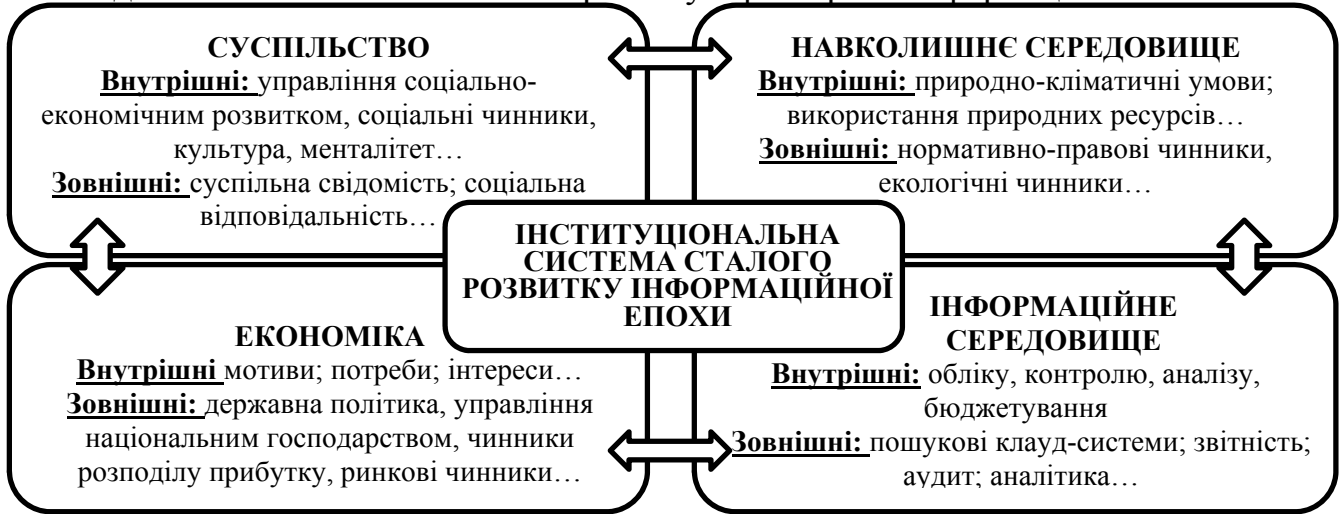

Рис. 1. Теоретичне уявлення про систему зовнішніх і внутрішніх інституціональних чинників сталого розвитку інформаційної епохи*

* Авторська розробка.

Обліково-інформаційне доповнення дає змогу виокремити більшу кількість внутрішніх та зовнішніх інституціональних чинників сталого розвитку й умов функціонування економічних агентів і макроструктур економічного, екологічного, соціального та інформаційного типів та обґрунтувати необхідність широкого впровадження інформаційних інновацій в реалізації політики сталого розвитку.

Інформаційно-облікове забезпечення та наявність доступу до інформації стає визначальним чинником сталого розвитку у XXI столітті.

У розділі 2 «Стан обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств України» удосконалено теоретико-методологічні засади побудови обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств, проведено оцінку релевантності обліково-аналітичної системи сільськогосподарських підприємств сучасним методикам і методам оцінки сталого розвитку; запропоновано теоретико-методологічний концепт обліково-аналітичного забезпечення розвитку методів оцінювання сталого розвитку.

Оцінка першоджерел засвідчує, що завдяки зусиллям низки вчених сформовано загальне теоретичне уявлення щодо організації обліку та звітності про сталий розвиток. Водночас практика засвідчує наявність питань до побудови системи такого обліку, упорядкування місця і ролі її основних складових. Розв'язання проблеми теоретико-методологічних засад побудови обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств здійснено за допомогою системного підходу з виділенням загальної методології обліку, яка визначає мету, суб'єкт, об'єкт, методи, стратегію, принципи, технологію та функції.

Дослідження засвідчують, що ефективність прикладного обліку сталого розвитку потребує уваги до його технічної підсистеми та підсистем обліково-інформаційного, аналітичного, аудиторського (контрольного) та бюджетного

забезпечення. Аналіз практики та вивчення праць попередників засвідчує й те, що дієздатність системи обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку ґрунтується на врахуванні галузевих особливостей методології та організації обліку.

Ці дослідження дали змогу узагальнити складові системи обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств, що сформовані з системоутворюючих компонентів: підсистеми облікового забезпечення (всі види традиційного обліку із залученням нової складової обліку сталого розвитку); підсистеми аналітичного забезпечення (аналізу); підсистем контролю (аудиту) та бюджетування (інформатизації). Усі підсистеми діють під впливом етапів формування – від збору інформації до звітності. Розроблення методології функціонування кожної підсистеми системи обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку аграрного підприємництва є підґрунтям для виокремлення трьох ідентичних блоків, які відображають специфічні особливості конкретного виду забезпечення: методика, організаційна структура, управлінські процедури (технологія).

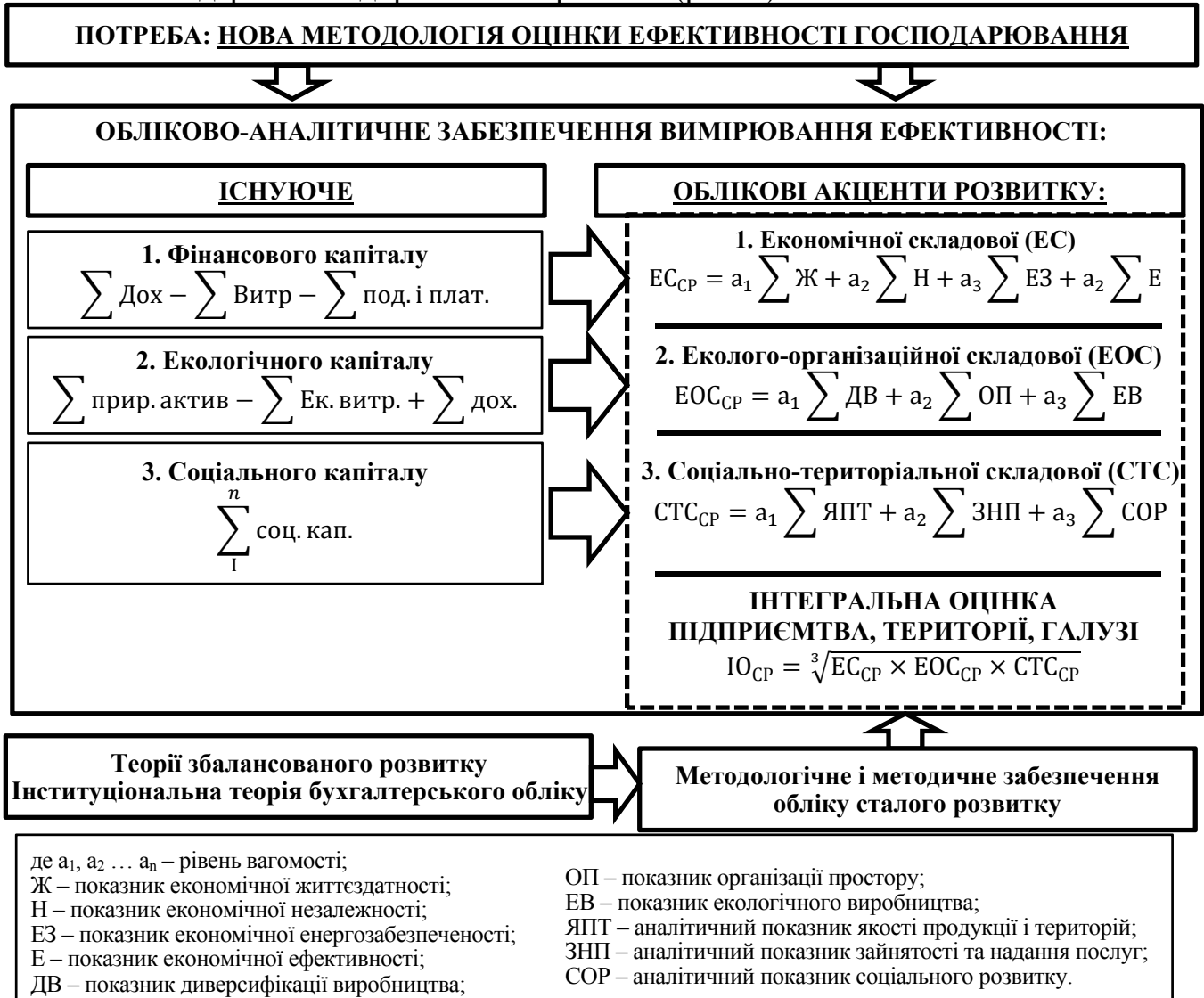
Сформульовано сутність поняття «система обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку аграрного підприємництва» як упорядковану, самостійну, повністю або частково децентралізовану, відповідну цілям управління систему спостереження, збору, ідентифікації, реєстрації, узагальнення, обробки, контролю й аналізу економічної, соціальної та екологічної інформації, засновану на перевагах сучасних технологій для розроблення.

Останнім часом спостерігається зростаюча тенденція до розширення інструментів і методів оцінки реалізації підприємництвом політики сталого розвитку. Але більшість методичних розробок обмежуються можливостями традиційного бухгалтерського обліку, що характеризується тільки фінансовими показниками. Крім того, наявні методики оцінки є вузькоспеціалізованими за різних умов використання. Для прикладу, систематизація критеріїв та алгоритмів процедури оцінки сталого розвитку в сільському господарстві об'єднує два основних підходи: перший – характеризується точним вимірюванням окремих чинників і їх поєднанням у цифрові параметри; другий – розглядає індикатори як вираз складних ситуацій, коли індикатор є змінною, яка трансформує інформацію щодо складного процесу, тенденції або стану в зрозумілішу форму. Вирішення проблеми інформаційної обмеженості оціночних процедур потребує доповнення критеріїв відбору й оцінки показників сталого розвитку, необхідних сьогодні: за економічними, екологічними та соціальними аспектами; на глобальному, національному, регіональному, організаційному та підприємницькому рівні; у коротко-, середньо- та довгостроковому фокусі. Логічною релевантною реакцією на такі зміни є розширення предмета та об'єктів бухгалтерського обліку й доповнення звітності різнобічною інформацією фінансового та нефінансового характеру щодо дотримання підприємством політики сталого розвитку. Це дасть змогу виявити різноманітні поєднання досліджуваних аспектів сталого розвитку (екологічний, економічний, соціальний), типів показників та ризиків, виокремити мету та цілі, об'єкт вивчення (продукція або організація), рівень аналізу (локальний

або глобальний), застосований підхід, спосіб агрегації (грошова оцінка, показники, бали, дерево цілей тощо).

Новий погляд щодо удосконалення методики вимірювання сталого розвитку потребує розроблення окремого теоретико-методологічного концепту обліково-аналітичного забезпечення розвитку методів оцінювання підприємств та державних органів влади на відповідність їхньої діяльності вимогам політики сталого розвитку. Запропоновано здійснювати оцінювання сталого розвитку аграрних підприємств і регіонів на основі системи обліково-аналітичних показників, утворених з трьох підсистем – економічної, еколого-організаційної і соціально-територіальної, що характеризується певними властивостями з номенклатурою даних та передбачає розрахунок проміжних інтегрально-аналітичних показників. Кожному показникові надається бальна оцінка з огляду на максимально можливу, визначену методикою, що передбачає використання загального інтегрального показника обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств чи регіонів (рис. 2).

Рис. 2. Теоретико-методологічний концепт обліково-аналітичного забезпечення розвитку оцінювання збалансованого господарювання підприємств та органів влади*

* Авторська розробка.

Запропонована методика може бути використана як для визначення показника сталого розвитку окремого регіону країни, так і індивідуально для аграрного підприємства.

При використанні запропонованих формул та обліково-аналітичних показників проведено інтегральну оцінку рівня сталого розвитку сільського господарства за регіонами та загалом по Україні (рис. 3). Оцінено складові сталого розвитку регіонів і таким чином виявлено сильні та слабкі аспекти розвитку. Було визначено загальний інтегральний показник для України, що відповідає значенню середнього рівня – 60 балів у 2016 р. та 65,3 бали у 2017 р. Це свідчить про те, що не зважаючи на різну тенденцію щодо сталого розвитку у регіонах, в цілому Україна не тільки утримує, а й поступово нарощує рівень сталого розвитку сільського господарства.

Рис. 3. Результативність запропонованого обліково-аналітичного забезпечення розвитку методів оцінювання (інтегральна оцінка сталого розвитку сільського господарства по регіонах України за 2017 р.)*

* Візуалізовано автором на основі власних розрахунків із використанням даних Державної служби статистики України².

Запропонований теоретико-методологічний концепт обліково-аналітичного забезпечення розвитку методів оцінювання на мікро- та макрорівні є, з одного боку, уніфікованим інструментом аналізу зміни облікової політики, розбудови аналітичності бухгалтерського обліку, удосконаленні зовнішньої та внутрішньої звітності, а з іншого – універсальним важелем спонукання дотримання ефективної політики сталого розвитку менеджерами підприємств та органами місцевої і державної влади.

У розділі 3 «Удосконалення методології бухгалтерського обліку під впливом доктрин сталого розвитку» обґрунтовано доцільність застосування

² Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 14.07.2018).

поняття «облік сталого розвитку» та сформульовано його дефініцію, визначено основні ознаки й функціональність обліку сталого розвитку та концептуальні засади його розбудови, доповнено, на вимоги політики сталого розвитку, базові теоретико-методологічні положення парадигми бухгалтерського обліку.

Ретроспективний аналіз теорії і практики бухгалтерського обліку навколишнього середовища, людського капіталу та інших соціальних аспектів підприємництва дає змогу сформулювати концептуальну модель об'єктивних факторів, які зумовлюють розширення традиційного бухгалтерського обліку складовою обліку сталого розвитку. Виокремлення у понятійно-термінологічному апараті теорії бухгалтерського обліку нового поняття «облік сталого розвитку» є важливим як для цілісного розуміння сутності сталого розвитку, так і для нормативної й організаційної націленості на побудову такого обліку підприємствами. З одного боку, він є сегментарною, а з іншого органічною складовою системи обліку підприємства, зоорганізованої на вимогу політики сталого розвитку, має відповідне теоретико-методологічне та організаційно-методичне забезпечення й ідентифікується в обліковій політиці, оперативній, статистичній та фінансовій звітності (рис. 4). Виокремлення в бухгалтерському обліку складової обліку сталого розвитку мотивовано потребою вимірювати успішність роботи підприємства не тільки за фінансовими, але і соціальними та екологічними показниками.

Рис. 4. Сутність поняття категорії «облік сталого розвитку»*

* Авторська розробка.

У роботі обґрунтовано необхідність ширшого розгляду предмета бухгалтерського обліку, як це трактує інституціональна теорія бухгалтерського обліку. Нове уявлення про предмет як вивчення природи інформаційного забезпечення довіри, порозуміння і керованості у соціально-економічному просторі, дало нагоду змодельювати подальший розвиток обліку на виклики епохи екологічної та соціальної відповідальності й інформаційних технологій. Це дало змогу сформувати концептуальну модель об'єктивних факторів, які зумовлюють

побудову сегменту обліку сталого розвитку в бухгалтерському обліку для забезпечення релевантності інформації на запити в XXI столітті.

Акцептування предмета бухгалтерського обліку на відображенні господарських операцій не враховує всі соціальні й екологічні аспекти формування інформації, а також чинники зовнішнього впливу на неї. До таких чинників належать і п'ять видів капіталів (підприємницький, фінансовий, людський, соціальний та екологічний), які відповідно співвідносяться й узагальнюються трьома видами обліку: стратегічним, соціальним та екологічним. Іншою проблемою для користувачів інтегрованої (фінансової, екологічної та соціальної) інформації є її подання в неупередженій та якісній формі через розмежування зовнішніх і внутрішніх складових обліку сталого розвитку. Концептуальними засадами побудови обліку сталого розвитку визначено розширення змістовної функціонально-комплексної моделі розвитку на основі прямокутної системи координат за місцями формування і надання інформації (управлінський та фінансовий облік сталого розвитку) та формою інформації (натуральний і монетарний облік сталого розвитку) (рис. 5).

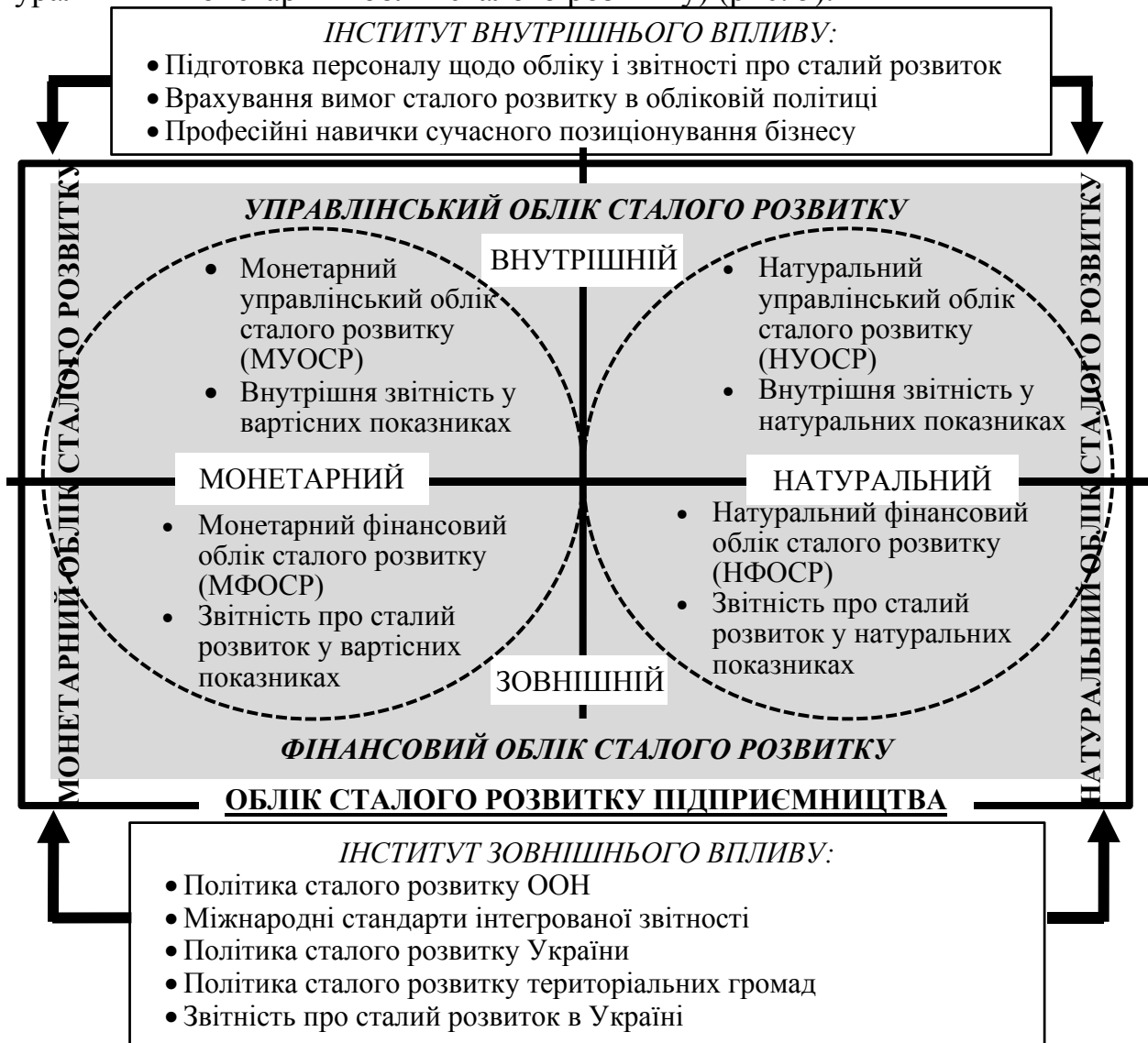

Рис. 5. Концептуальні засади розбудови обліку сталого розвитку*

* Авторська розробка.

Це розв'язує проблему комплексного розуміння обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку підприємництва, що на основі відповідної матриці враховує стан, розвиток та вплив зовнішніх та внутрішніх інститутів та інституцій, існування та зміни їх обґрунтованих аргументів у довгостроковому/короткостроковому фокусі, аналізі інформації через призму минулого/майбутнього.

Отже, обліково-інформаційне забезпечення політики сталого розвитку розширює місію та функціональність бухгалтерського обліку, що потребує удосконалення і його парадигми. Дослідженнями встановлено що основними її доповненнями є переосмислення мети, завдань, предмета, об'єктів, методів, функцій та ключових аспектів обліку. Зміни ґрунтуються на моделі облікового забезпечення сталого розвитку, яка, по-перше, охоплює внутрішню підсистему обліку сталого розвитку, що дає змогу визначити конкретні правила та процедури з відображення інформації, пов'язаної із соціальною та екологічною діяльністю, по-друге, поєднує інтегровану інформацію, що надходить у вигляді облікових даних чи документів (зокрема описового характеру), яка за допомогою внутрішнього і загального інструментарію трансформується у зовнішній елемент системи – звітність про сталий розвиток. Удосконалена парадигма дає змогу виділити в бухгалтерському обліку внутрішню підсистему обліку сталого розвитку, визначити в обліковій політиці підприємства особливі правила і процедури з відображення інформації, пов'язаної з соціально-екологічною діяльністю, а у теоретичному аспекті розв'язувати проблеми обліку у взаємозв'язку з сучасними тенденціями розвитку науки, бізнесу, поселень і довкілля.

У розділі 4 **«Концепція поглиблення бухгалтерської звітності аспектами сталого розвитку»** обґрунтовано парадигму розвитку звітного сегменту сталого розвитку; розроблено концептуальні основи забезпечення транспарентності бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств політиці сталого розвитку; адаптовано балансовий метод бухгалтерського обліку під узагальнення і вимір еколого-соціальної результативності аграрного підприємництва.

За результатами аналізу підготовки нефінансових звітів аграрними підприємствами у світі та Україні виявлено найбільшу їх концентрацію у Європі та Південній Америці. В Україні підготовка нефінансових звітів все ще є прерогативою великих національних компаній та представництв міжнародних корпорацій. Проте євроінтеграційні процеси прискорюють і розширюють запровадження в Україні інтегрованої звітності / звітності про сталий розвиток. Анкетування близько 10 представників виконавчих органів сільських об'єднаних територіальних громад показало повну їх зацікавленість в оприлюдненні інтегрованої звітності суб'єктами, що господарюють на їхній території. Водночас опитування понад 100 керівників середніх сільськогосподарських підприємств засвідчило їх інтерес в інформуванні через інтегровану звітність сільських громад про соціальну відповідальність та збереження родючості ґрунтів (по орендованих земельних паях) підконтрольним їм бізнесом. За даними форми № 2-ферм «Основні показники господарської діяльності фермерського господарства» Державної служби статистики України більше 10 % зареєстрованих фермерських господарств по землекористуванню і зайнятій праці

належать до категорії середніх підприємств та ведуть активну соціально відповідальну діяльність. Це дало нам підстави зробити висновок, що в оглядовій перспективі формування й оприлюднення звітності про сталий розвиток буде наростати як обов'язкова, так і добровільна звітність про сталий розвиток сільськогосподарських підприємств, а відтак і організування відповідного обліку (табл. 1).

Таблиця 1

Перспективи звітності зі сталого розвитку аграрними підприємствами України*

Види аграрних підприємств	Середній земельний банк, тис. га	Кількість, од.	Орієнтовані на облік сталого розвитку, од.	
			З 2019 року	З 2025 року
Великі (агрохолдинги)	Більше 10	150	150	150
Середні	Від 1,5 до 10	16200	1960	16200
Малі (фермерські)	До 1,5	38000	0	3700

* Спрогнозовано автором на основі даних опитування та Державної служби статистики України³.

Ці дослідження остаточно підтвердили необхідність розроблення парадигми розвитку звітності про сталий розвиток підприємства (рис. 6). Вона базується на синергетичній взаємодії карти інтересів стейкхолдерів та цілей сталого розвитку підприємства. Такий підхід формує матрицю оцінки рівня обліково-аналітичного забезпечення і пропонує дерево рішень для визначення варіантів звітності про сталий розвиток за трьома варіантами подання: звіт про сталий розвиток сільськогосподарського підприємства; альтернативний звіт про сталий розвиток, що є окремим або стислим звітом про сталий розвиток; розширений фінансовий звіт із відповідною таксономією фінансової звітності.

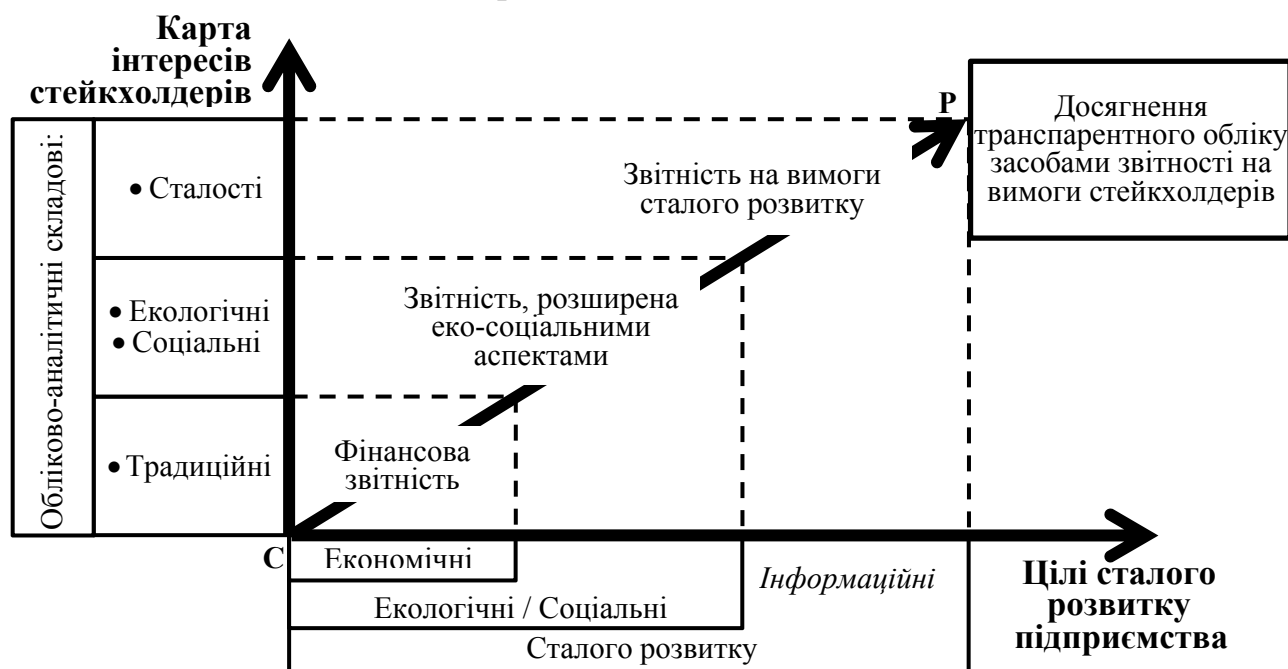

Рис. 6. Парадигма розвитку звітності про сталий розвиток підприємства*

* Авторська розробка.

³ Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 14.12.2018).

Запропонований підхід до розвитку звітності потребує розроблення концептуальних основ забезпечення прозорості бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств політиці сталого розвитку. Запропоновані нами концептуальні основи базуються на оцінці стану і проблем обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку та означенні основних шляхів вирішення цієї проблеми (необхідності гармонізації показників міжнародних стандартів зі сталого розвитку для сільськогосподарських виробників; запровадження відповідних програм наукових досліджень із забезпечення прозорості бухгалтерського обліку підприємства сучасним вимогам; ухваленню відповідної галузевої облікової політики), що спрямовує і формує основи офіційної регламентації звітності аграрних підприємств України. Концептуальні основи визначили основні параметри розробленого нами П(С)БО «Облік та звітність про сталий розвиток в аграрній галузі», в якому знаходять відображення загальні принципи, методи, цілі, варіантність відповідно до специфіки кожного виду сільськогосподарського виробництва та форм господарювання. Визначається за принципом консенсусу формування екологічних, соціальних та економічних показників для загального й разового задоволення запитів стейкхолдерів.

Нині офіційна фінансова та статистична звітність не містить інформації про еколого-соціальну результативність аграрного підприємництва. Для вирішення цієї проблеми в роботі сформовано алгоритм адаптування до галузевої специфіки балансового методу бухгалтерського обліку (рис. 7).

Рис. 7. Адаптація балансового методу бухгалтерського обліку під узагальнення і вимір еколого-соціальної результативності аграрного підприємництва*

* Авторська розробка.

Відповідно до цього алгоритму використовуються допоміжні звіти та таксономія до: Балансу сталого розвитку з урахуванням інтеграції у розділи активу природних активів і в розділи пасиву – оцінки природного капіталу та природних зобов'язань, з одного боку, з іншого – Звіту про фінансові результати сталого розвитку з розрахунком валового екологічно-інтегрованого прибутку (збитку). Такий підхід надасть стейкхолдерам та менеджерам сільськогосподарського підприємства нагоду визначення валового економічного і еколого-соціального прибутку (збитку) підприємства.

У розділі 5 «**Формування обліково-аналітичного базису ефективного управління підприємством в умовах політики сталого розвитку**» удосконалено систему ризик-менеджмент підприємств аспектами обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку, запропоновано шляхи удосконалення аналітично-оціночних процедур управління соціально-екологічними та інформаційними складовими капіталу підприємства, розвинуто методологію наскрізного внутрішнього контролю обліково-аналітичних процесів сталого розвитку аграрних підприємств, уточнено методика забезпечення контролю за визначенням чистої вартості активів сталого розвитку аграрних підприємств.

Облікове забезпечення сталого розвитку має набагато більше ризиків менеджменту ніж традиційне забезпечення ризиків фінансової безпеки підприємства. У роботі запропоновано удосконалення ризик-менеджменту сталого розвитку на підґрунті інформаційного забезпечення управління. Матричний куб ризик-менеджменту доповнено складовою обліково-аналітичного забезпечення та впорядкуванням процедур досягнення стратегічних, тактичних, операційних та траєкторних цілей сталого розвитку. Це розширює систему контролю за ризиками сталого розвитку, що традиційно ототожнюється в наукових та нормативних джерелах ідентифікацією ризику, його аналізом та оцінкою, складовою облікового виявлення відхилень в економічній, екологічній і соціальній діяльності. Такий підхід спонукає до широкого використання в управлінні сталого розвитку підприємства синхронізованого інструментарію та цільового впорядкування процедур досягнення стратегічних, тактичних, операційних та траєкторних цілей. Загальне та часткове оцінювання ризику сталого розвитку здійснюється монетарно та немонетарно.

Політика сталого розвитку впливає і змінює уявлення та збагачує наявні концепції збереження капіталу. Насамперед йдеться про соціально-екологічні складові капіталу підприємства. Зростання глибини й масштабу аналітично-оціночних процедур до усіх складових капіталу посилюється розвитком теорії і практики бухгалтерського обліку. Відтак у роботі сформульовано обліково-аналітичні аспекти удосконалення концепції збереження та примноження капіталу підприємства в умовах сталого розвитку (рис. 8). Пропонується розвиток аналітично-оціночних процедур капіталу розглядати у поєднанні зі зміною уявлень про концепції збереження капіталу. Драйверами масштабування аналітично-оціночних процедур є досягнення підприємством певного рівня організації бухгалтерського обліку. На нижчих рівнях забезпечується лише якісна оцінка виробничого та фінансового капіталів, на вищих – соціального, людського, інформаційного, екологічного та інших складових сучасної капіталізації

підприємства. Результативність визначається від простого зіставлення комплексу відповідних показників на початок та кінець періоду оцінки, до системного аналізу широкого кола чинників впливу, які забезпечує процес розширення об'єктів обліку та аналізу.

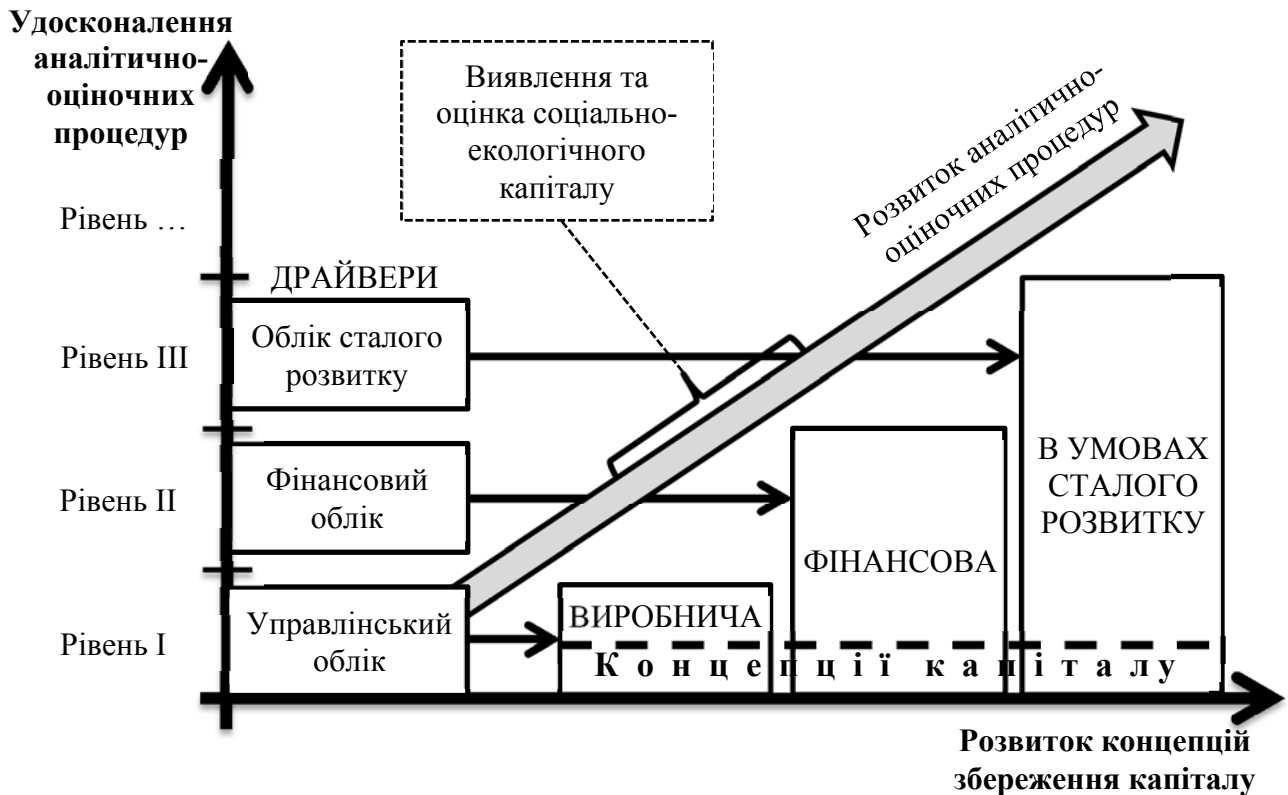

Рис. 8. Обліково-аналітичні аспекти удосконалення концепцій збереження капіталу підприємства за умов сталого розвитку*

* Авторська розробка.

Організація підприємствами обліку сталого розвитку окрім формування відповідної облікової політики аналітичних процедур передбачає і потребує побудови наскрізного внутрішнього контролю. Запропонована у роботі системна організація безперервного наскрізного контролю обліково-аналітичних процесів сталого розвитку сільськогосподарського підприємства запобігає дисбалансу методів і важелів управління. Удосконалення методологічних положень наскрізного внутрішнього контролю запропоновано через застосування методів – верифікації, валідації, випробування та важелів – обліку, звітності та аналізу. Це уможливорює контроль за план-фактичними відхиленнями бізнес-процесів та використанням усіх обліково-аналітичних важелів управління для формування та трансформації даних, ухвалення раціональних і своєчасних рішень щодо досягнення та сприяння сталому розвитку в усіх сферах господарської діяльності аграрного підприємництва.

В умовах сталого розвитку вкрай важливо визначати вартість не тільки усіх складових капіталу підприємства, але і його фінансових, соціальних, екологічних активів на певні звітні дати. Вирішення цієї проблеми потребує удосконалення методичного інструментарію дослідження впливу наскрізного контролю на обліково-аналітичне забезпечення на основі показників ефективності та

індикаторів сталого розвитку аграрних підприємств, що охоплює: контроль показників рентабельності конкретних видів (сортів, класів) продукції; контроль за формуванням і цільовим використанням амортизаційного фонду; контроль обліково-аналітичного управління інвестиціями в капітал сталого розвитку сільськогосподарських підприємств та його інструментарію; контроль розмежування вартісної оцінки всього майна підприємства, сформованої за рахунок економічного, екологічного та соціального капіталів. Усі напрямки контролю забезпечуються окремими методиками системи наскрізного внутрішнього контролю та сприяють ефективності формування інформації для управління сталим розвитком сільськогосподарського підприємства.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і надано нове розв'язання важливої науково-прикладної проблеми, що полягає у спробі розробити теоретико-методологічні засади, методичне забезпечення та розглянути науково-практичні підходи до формування й ефективної реалізації обліково-аналітичного забезпечення аграрного підприємництва в умовах глобалізації тренду сталого розвитку, а саме:

1. У науково-прикладному аспекті поняття сталого розвитку постійно доповнюється й удосконалюється. У сучасних реаліях його можна розглядати двояко: як поняття, де проблемно сприймається момент сталості (стійкості) і як екологічний концепт, який означає гармонізацію людства та навколишнього середовища. Попри вагомість вивчення сучасних тенденцій і питань сталого розвитку бракує досліджень його інформаційної ідентифікації та цифрового відображення. Існує потреба глибшого й ширшого обґрунтування теоретико-методичного базису розуміння сутності поняття сталого розвитку на глобальному, регіональному та локальному рівнях управління як керованого процесу за участі усіх щаблів системи бухгалтерського обліку. Досягнення сталого розвитку забезпечується процесами, спрямованими на ідентифікацію, облік, контроль і звітне представлення сталого господарювання, розширення індикаторів стану, рушійної сили та реагування на еко-соціальні та економічні проблеми.

2. Політика сталого розвитку потребує широкого обліково-інформаційного забезпечення управління та публічної звітності. Це, водночас, вимагає поглибленого розуміння інституціонального середовища сталого розвитку, виокремлення й розгляду в ньому місії та завдань інституту бухгалтерського обліку. Останній за допомогою власних інституціональних факторів – формальних правил гри, регулювання поведінки бухгалтерів, організаційних форм, фундаментальних особливостей значно розширює і поглиблює можливості управління сталим розвитком. Бухгалтерський облік стає особливою складовою організації сталості суспільства і формує узгоджені закони, правила та процедури і підпорядковується їм. Таке розширене розуміння інституціонального середовища сталого розвитку дає змогу формувати більш цілісні і змістовні його стратегії, концепції та програми з виокремленням у них звітно-облікових місій і завдань.

3. Нині сталий розвиток характеризується економічною, соціальною та екологічною тріадою. Подальше еволюціонування теоретичних уявлень про систему інституціональних чинників сталого розвитку пов'язується з інформаційною епохою, наповнення таких чинників інформаційними, обліково-інформаційними складовими і технологіями. Це спонукає до комплексного й системного розгляду сутності сталого розвитку як «суспільство – навколишнє середовище – економіка – інформаційне середовище». Обліково-інформаційне доповнення дає змогу виокремити більшу кількість внутрішніх та зовнішніх інституціональних чинників сталого розвитку й умов функціонування економічних агентів і макргенерацій економічного, екологічного, соціального та інформаційного типів і обґрунтувати необхідність широкого впровадження інформаційних інновацій в реалізації політики сталого розвитку.

4. У сучасній науковій літературі зростає увага до обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку. Завдяки спільним зусиллям низки вчених сформовано її загальну парадигму та теоретичне уявлення щодо облікового забезпечення сталого розвитку. Водночас, постають питання щодо побудови системи такого обліку, потребують упорядкування місця і роль основних її складових. На основі системного підходу доцільним є виокремлення загальної методології обліку сталого розвитку, яка визначає мету, суб'єкт, об'єкт, методи, стратегію, принципи, технологію та функції. Важливими складовими системи обліково-аналітичного забезпечення є: технічна підсистема обліково-аналітичного забезпечення, що становить основу прикладного обліку, аналізу, планування, контролю й аудиту сталого розвитку сільськогосподарських підприємств; підсистема обліково-інформаційного забезпечення, яка має у своєму складі елементи формування облікової інформації; підсистема аналітичного забезпечення, що узагальнює складові формування пооб'єктної аналітики. Аналіз практики та першоджерел засвідчує і те, що дієздатність системи обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку базується на врахуванні галузевих особливостей методології й організації обліку, світових теоретичних тенденціях його побудови і розвитку з позиції чотирьох підсистем: інформаційної (бюджетної), облікової, аналітичної (аналізу), аудиторської (контролю).

5. Останнім часом спостерігається прогресуюча тенденція розширення інструментів та методів оцінки реалізації підприємствами політики сталого розвитку. Традиційний бухгалтерський облік, як і офіційна фінансово-статистична звітність, обмежує можливості такої оцінки. Поглиблюється проблема релевантності обліку і звітності сучасним вимогам оцінки сталого розвитку. Можливий алгоритм процедури оцінки сталого розвитку в сільському господарстві охоплює два основних підходи: вимірювання окремих чинників та їх поєднання у цифрові параметри та другий підхід, що розглядає індикатори як вимірник складних ситуацій, коли індикатор є змінною, яка трансформує інформацію щодо складного процесу, тенденції або стану в зрозумілішу форму. Проте потребують врахування основні критерії відбору й оцінки показників сталого розвитку: за економічними, екологічними та соціальними аспектами, а також його рівні (глобальний, національний, регіональний, організаційний і підприємницький) у короткостроковому, середньостроковому та довгостроковому

фокусі. Логічною релевантною реакцією на такі зміни є розширення предмета та об'єктів бухгалтерського обліку й доповнення звітності різнобічною інформацією фінансового і нефінансового характеру щодо дотримання підприємством політики сталого розвитку.

6. Чинні нині методики оцінювання сільськогосподарських підприємств і регіонів на відповідність їхньої діяльності вимогам політики сталого розвитку ґрунтуються на результатах аналізу системи показників фінансового, соціального та екологічного капіталу. Розширення аналітичності традиційного обліку дає змогу розглядати та забезпечувати оцінку трьох підсистем: економічної, еколого-організаційної і соціально-територіальної для інтегральної оцінки сталості підприємства, території та галузі. Крім того, такий підхід до оцінювання базується на потенціалі інформаційно-аналітичного зростання від запровадження міжнародних та національних положень (стандартів) з обліку і звітності сталого господарювання. Він передбачає компонування кількісних параметрів індексної та бальної оцінки економічних, екологічних і соціальних чинників сталого розвитку, що є похідними результатів фінансового, екологічного та соціального капіталів. При цьому фундаментально поєднується теорія збалансованого розвитку та інституціональна теорія бухгалтерського обліку. Запропонований теоретико-методологічний концепт обліково-аналітичного забезпечення розвитку методів оцінювання на мікро- і макрорівні буде, з одного боку, уніфікованим інструментом аналізу зміни облікової політики, розбудови аналітичності бухгалтерського обліку, удосконалення зовнішньої та внутрішньої звітності, а з іншого – універсальним важелем спонукання дотримання ефективної політики сталого розвитку менеджерами підприємств та органами місцевої і державної влади.

7. Сучасні виклики та запити інформаційної епохи полягають також у необхідності дотримання соціальних і екологічних стандартів, що неможливо без удосконалення теорії та практики бухгалтерського обліку. Ретроспективний аналіз теорії і практики бухгалтерського обліку навколишнього середовища, людського капіталу й інших соціальних аспектів підприємництва дає змогу сформулювати концептуальну модель об'єктивних факторів, які зумовлюють побудову моделі розширення традиційного бухгалтерського обліку складовою обліку сталого розвитку. Виокремлення у понятійно-термінологічному апараті теорії бухгалтерського обліку нового поняття «облік сталого розвитку» є важливим як для цілісного розуміння сутності сталого розвитку, так і для нормативної та організаційної націленості на побудову такого обліку підприємствами. Виокремлення в бухгалтерському обліку складової обліку сталого розвитку мотивоване потребою вимірювати успішність роботи підприємства не тільки за фінансовими, але і соціальними та екологічними показниками, які формуються й розраховуються в обліковій системі.

8. Акцептування предмета бухгалтерського обліку на відображенні господарських операцій не враховує всі соціальні й екологічні аспекти формування інформації, також і чинники зовнішнього впливу на неї. До даних факторів належать і п'ять видів капіталу (підприємницький, фінансовий, людський, соціальний та екологічний), які відповідно співвідносяться й

узагальнюються трьома видами обліку: стратегічним, соціальним та екологічним. Іншою проблемою для користувачів інтегрованої (фінансової, екологічної та соціальної) інформації є її подання в неупередженій та якісній формі через розмежування зовнішніх і внутрішніх складових обліку сталого розвитку. Тому концептуальними засадами побудови обліку сталого розвитку є розширення змістовної функціонально-комплексної моделі розвитку на основі прямокутної системи координат за місцями формування і надання інформації (управлінський та фінансовий облік сталого розвитку) та формою інформації (натуральний та монетарний облік сталого розвитку). Це є вирішенням проблеми комплексного розуміння обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку підприємництва, що на основі відповідної матриці враховує перспективи розвитку інститутів зовнішнього та внутрішнього впливу, існування та зміни їх обґрунтованих аргументів у довгостроковому/короткостроковому фокусі, інтерпретації інформації через призму минулого/майбутнього. Природа обліково-цифрового забезпечення довіри соціуму до відповідального господарювання (за критеріями сталого розвитку) саме і є новим сприйняттям предмета бухгалтерського обліку. Таке розуміння предмету обліку відповідає основам інституціональної теорії бухгалтерського обліку та збагачує її.

9. Нині бухгалтерський облік, як і всі сфери господарювання, не може знаходитися поза впливом доктрин та політики сталого розвитку. Відтак цілком логічною є потреба удосконалення його парадигми. Основні доповнення полягають у новому осмисленні мети, завдання, предмета, об'єкта, методів, функцій та ключових аспектів обліку сталого розвитку. Зміни ґрунтуються на моделі облікового забезпечення сталого розвитку, яка, по-перше, охоплює внутрішню підсистему обліку сталого розвитку, що дає змогу визначити конкретні правила та процедури з відображення інформації, пов'язаної із соціальною та екологічною діяльністю, по-друге, поєднує інтегровану інформацію, що надходить у вигляді облікових даних чи документів (у т. ч. і описового характеру), яка за допомогою внутрішнього і загального інструментарію трансформується у зовнішній елемент системи – звітність про сталий розвиток. Удосконалена парадигма дає змогу виокремити в бухгалтерському обліку внутрішню підсистему обліку сталого розвитку, визначити в обліковій політиці підприємства особливі правила і процедури з відображення інформації, пов'язаної з соціально-екологічною діяльністю, а в теоретичному аспекті розв'язувати проблеми обліку у взаємозв'язку з сучасними тенденціями розвитку науки, бізнесу, соціуму та довкілля.

10. Євроінтеграційні процеси прискорюють і розширюють запровадження в Україні інтегрованої звітності або звітності про сталий розвиток (останні зміни до чинного законодавства України уже вимагають від низки підприємств подання Звіту про управління за результатами діяльності 2018 р.). В аграрному секторі натеper таку звітність мають оприлюднювати 153 агрохолдинги та близько 1200 середніх підприємств. За нашими оцінками, в оглядовій перспективі, зокрема на вимоги сільських об'єднаних територіальних громад, звітність про сталий розвиток будуть оприлюднювати усі 16,2 тис. середніх підприємств та значна частина з 38 тис. фермерських господарств. Розвиток звітності про соціальну

відповідальність підприємства, капіталізацію ресурсів, тощо тісно пов'язаний з децентралізацією та демократизацією. Отже набуває своєчасності означення парадигми такої звітності. Вона має базуватись на синергетичній взаємодії карти інтересів стейкхолдерів та цілей сталого розвитку підприємства. Такий підхід формує матрицю оцінки рівня обліково-аналітичного забезпечення і пропонує дерево рішень для визначення варіантів звітності про сталий розвиток та розгляд трьох варіантів формування звітів про сталий розвиток: звіт про сталий розвиток сільськогосподарського підприємства; альтернативний звіт про сталий розвиток, що є окремим або стислим звітом про сталий розвиток; розширений фінансовий звіт із відповідною таксономією фінансової звітності.

11. В аграрній галузі України наявна слабка транспарентність обліку суб'єктів господарювання до політики сталого розвитку. Для розроблення концептуальних основ вирішення цієї проблеми слід звернути увагу на відсутність нормативно-методичного забезпечення та безсистемність обліку й звітності по сталому розвитку. Відтак важливими є процеси гармонізації до національних особливостей відповідних міжнародних стандартів, коригування програм наукових досліджень; ухвалення відповідної галузевої облікової політики. Концептуальні основи визначають параметри П(С)БО «Облік та звітність про сталий розвиток в аграрній галузі», в якому знаходять відображення загальні принципи, методи, цілі, варіантність з урахуванням специфіки кожного виду сільськогосподарського виробництва та форми господарювання. Визначається за принципом консенсусу формування екологічних, соціальних та економічних показників для загального й разового задоволення запитів стейкхолдерів.

12. Натепер офіційна фінансова звітність не містить інформації щодо результатів і перспектив сталого розвитку як функціонування підприємства, так і його територіального позиціонування. Для поточного вирішення цієї проблеми рекомендується адаптувати до галузевої специфіки балансовий метод відображення результатів сталого розвитку. На основі ієрархії об'єктів обліку та звітності про сталий розвиток доцільне використання допоміжних звітів і таксономії до: Балансу сталого розвитку з урахуванням інтеграції у розділи активу природних активів і в розділи пасиву – оцінки природного капіталу та природних зобов'язань з одного боку, а з іншого – Звіту про фінансові результати сталого розвитку з розрахунком валового екологічно-інтегрованого прибутку (збитку). Такий підхід дасть змогу стейкхолдерам і менеджерам сільськогосподарського підприємства отримувати релевантну сьогоднішню інформацію про ефективність діяльності та вплив на навколишнє середовище підприємства.

13. При реалізації політики сталого розвитку виникає набагато більше зовнішніх і внутрішніх ризиків його забезпечення, ніж при піклуванні про фінансову безпеку підприємства. Удосконалення ризик-менеджменту сталого розвитку насамперед ґрунтується на інформаційному забезпеченні управління. Такий підхід має забезпечити стратегічне й оперативне виявлення відхилень за допомогою системи обліку і контролю. Відтак матричний куб ризик-менеджменту доповнюється складовою обліково-аналітичного забезпечення та впорядкуванням

процедур досягнення стратегічних, тактичних, операційних і траєкторних цілей сталого розвитку. Це розширить систему контролю за ризиками сталого розвитку, що традиційно характеризується в наукових та нормативних джерелах ідентифікацією ризику, його аналізом і оцінкою, складовою облікового виявлення відхилень в економічній, екологічній та соціальній діяльності. Такий підхід спонукає до поширення в управлінні сталого розвитку підприємства синхронізованого інструментарію та цільового впорядкування процедур досягнення стратегічних, тактичних, операційних та траєкторних цілей. Загальне і часткове оцінювання ризику сталого розвитку здійснюється монетарно та немонетарно.

14. В умовах сталого господарювання теорія і наука з бухгалтерського обліку має синергетичний вплив на розвиток концепцій збереження капіталу. Насамперед його науково обґрунтована система забезпечує аналітично-оціночні процедури ідентифікації й виміру як фінансового, так і соціально-екологічного капіталів. Драйверами зростання глибини і масштабу аналітично-оціночних процедур є досягнення підприємством певного рівня організації бухгалтерського обліку. На нижчих рівнях забезпечується лише якісна оцінка виробничого та фінансового капіталів, а на вищих – соціального, людського, інформаційного, екологічного та інших складових сучасної капіталізації підприємства. Результативність визначається від простого зіставлення комплексу відповідних показників на початок і кінець періоду оцінки до системного аналізу широкого кола чинників впливу, які забезпечує процес розширення об'єктів обліку й аналізу.

15. Сталий розвиток є системою управління якістю для сільськогосподарського підприємства, що базується на процесах контролю виробничої діяльності та пов'язаних із нею всіх управлінських функцій планування, обліку, аналізу і бюджетування. Відповідно, завжди поряд із системою управління якістю має здійснюватися контроль, який забезпечить управління сталим розвитком. Системна організація безперервного наскрізного контролю обліково-аналітичних процесів сталого розвитку сільськогосподарського підприємства запобігає дисбалансу методів та важелів управління. Отже, важливим є удосконалення методологічних положень наскрізного внутрішнього контролю із застосуванням методів (верифікації, валідації, випробування) і важелів (обліку, звітності та аналізу). Це уможливило контроль за план-фактичними відхиленнями бізнес-процесів і використанням усіх обліково-аналітичних важелів управління для формування та трансформації даних, ухвалення раціональних і своєчасних рішень щодо досягнення та сприяння сталому розвитку за всіма напрямками господарської діяльності сільськогосподарського підприємства.

16. За нових трендів сталого розвитку постає вкрай важливим визначення чистої вартості активів сталого розвитку аграрних підприємств. Вирішення цієї проблеми потребує удосконалення методичного інструментарію дослідження впливу наскрізного контролю на обліково-аналітичне забезпечення на основі показників ефективності та індикаторів сталого розвитку аграрних підприємств, що включають: контроль показників рентабельності конкретних видів (сортів,

класів) продукції; контроль за формуванням і цільовим використанням амортизаційного фонду; контроль обліково-аналітичного управління інвестиціями в капітал сталого розвитку сільськогосподарських підприємств та його інструментарію; контролю її формування на основі розмежування вартісної оцінки всього майна підприємства, сформованої за рахунок економічного, екологічного та соціального капіталів. Усі ці напрямки контролю забезпечуються окремими методиками системи наскрізного внутрішнього контролю та сприяють ефективності формування інформації для управління сталим розвитком сільськогосподарського підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Сокіл О. Г. Теоретико-методологічні засади бухгалтерського обліку сталого розвитку сільськогосподарських підприємств : монографія. Мелітополь : ТОВ «Колор Принт», 2018. 454 с. (22,07 друк. арк.).
2. Сокіл О. Г. Тенденції розвитку обліку на вимоги концепції сталого розвитку. *Розвиток бухгалтерського обліку на основі новітніх ІТ-технологій*: колективна монографія / кол. авторів за ред. В. М. Жука, Ю. С. Бездушної. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. С. 58–98. (заг. обсяг 20,55 друк. арк., особисто автора 1,87 друк. арк.: використано еволюційний підхід дослідження розвитку обліку на перетині концепцій сталого розвитку, завдяки чому розроблено основи обліку сталого розвитку).
3. Сокіл О. Г. Науково-практичні дослідження обліково-інформаційного забезпечення ефективного розвитку аграрного сектору економіки: колективна монографія / кол. авторів за заг. ред. Л.В. Синяєвої, О.В. Вороновської. Мелітополь : ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2013. С. 122–308. (заг. обсяг 18,2 друк. арк., особисто автора 4,65 друк. арк.: узагальнено системи факторів, що визначають економічну стійкість аграрних підприємств, удосконалено аналітичний облік витрат сільськогосподарського виробництва, означено чинники обліково-інформаційного забезпечення аграрного виробництва, розроблено методологічні підходи до оцінки економічної стійкості сільськогосподарських підприємств).

Статті у наукових фахових виданнях

4. Сокіл О. Г. Економічна стійкість АПК України та її фактори впливу. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія сільськогосподарські науки*. 2011. № 12(52). С. 104-108. (0,41 друк. арк.).
5. Сокіл О. Г. Нормативно-регуляторні аспекти сучасного обліку сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць ВНАУ. Секція Економічні науки* / Редколегія: Калетник Г.М. (головний редактор) [та ін.] Вінниця: ВНАУ, 2012. Випуск 4 (70) С. 108–114. (0,56 друк. арк.).
6. Сокіл О. Г. Досвід запровадження МСФЗ в Україні та інших країнах світу. *Збірник наукових праць КНЕУ ім. В.Гетьмана*. Спец.випуск присвячений

35-річчю кафедри обліку і аудиту в АПК. М.М. Коцурпатий (відп.ред.) та ін. – К.: ДВДЗ «КНЕУ ім.В.Гетьмана». 2012. С.148-152. (0,22 друк. арк.).

7. Сокіл О. Г. Забезпеченість та ефективність використання обліково-інформаційного забезпечення агропромислового виробництва. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічна наука)*. 2012. №1(17). С. 157-165. (0,39 друк. арк.).

8. Сокіл О. Г. Основні чинники формування обліково-інформаційного забезпечення аграрного виробництва. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес»* / Редкол.: Д.О. Мельничук (відп.ред.) [та ін.] Київ: ВЦ НУБіП України, 2012. Вип. 169 Ч.1. С.190-193. (0,23 друк. арк.).

9. Сокіл О. Г., Текменжи Р.О. Облік і аналіз трансакційних витрат в управлінні підприємств. *Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси*. 2013. Вип. 10(4). С. 273-278. (0,26 друк. арк., особисто автора 0,2 друк. арк.:узагальнено розподіл трансакційних витрат за статтями витрат підприємства).

10. Сокіл О. Г. Бухгалтерський облік сталого розвитку, як новий засіб обліково-аналітичного забезпечення. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2016. № 4. С. 7-18. (1,14 друк. арк.).

11. Сокіл О. Г. Інституціональне середовище сталого розвитку. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2016. № 4(33). С. 14-20. (0,55 друк. арк.).

12. Сокіл О. Г. Концептуальні основи сталого розвитку в економічних та облікових теоріях. *Електронний фаховий журнал Ефективна економіка*. 2016. №10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5194>. (0,65 друк. арк.).

13. Сокіл О. Г. Система обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації*. 2017. № 2(19). С. 103-116. (0,67 друк. арк.).

14. Сокіл О. Г. Парадигмальне моделювання обліково-аналітичного забезпечення звітності сталого розвитку сільськогосподарських підприємств. *Облік і фінанси*. 2017. № 4 (78). С 81-89. (0,8 друк. арк.).

15. Сокіл О. Г. Функції, принципи та складові системи обліково-аналітичного забезпечення управління сталим розвитком сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)* / за ред. Л.В. Синяєвої. Мелітополь, 2017. № 3 (35). С. 270-278. (0,7 друк. арк.).

16. Сокіл О. Г. Методологія бухгалтерського обліку сталого розвитку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2017. № 1 (36). С. 247-259. (0,72 друк. арк.).

17. Сокіл О. Г. Методологія обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку підприємства. *Економіка розвитку*. 2017. № 2 (82). С. 67-76. (0,91 друк. арк.).

18. Сокіл О. Г. Концепція бухгалтерського обліку сталого розвитку. *Облік і фінанси*. 2017. № 1. С. 85-92. (0,76 друк. арк.).

19. Сокіл О. Г. Концептуальні основи методології трансформації традиційної системи обліку у бухгалтерський облік сталого розвитку. *Проблеми економіки*. 2017. №1. С. 398–403. (0,72 друк. арк.).

20. Сокіл О. Г. Еволюція бухгалтерського обліку сталого розвитку. *Сталий розвиток економіки*. 2017. № 1(34). С. 67-75. (1,02 друк. арк.).

21. Сокіл О. Г. Інституціональні чинники сталого розвитку соціально-економічних систем. *Агросвіт*. 2017. № 6. С. 28-34. (0,75 друк. арк.).

22. Сокіл О. Г. Зміст, класифікація та трансформація ризиків обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств. *Сталий розвиток економіки*. 2018. № 1(38). с. 156-165. (0,96 друк. арк.).

23. Сокіл О. Г. Концепція стандартизації обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2018. № 1 (51). С. 449-456. DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2018.1\(51\).449-456](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2018.1(51).449-456). (1,01 друк. арк.).

24. Сокіл О. Г. Методологічна основа обліково-аналітичного забезпечення формування звітності сільськогосподарських підприємств про сталий розвиток. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук. пр.* 2018. №1-2. С. 47-56. (0,68 друк. арк.).

25. Сокіл О. Г. Концепція оцінки та збереження капіталу сталого розвитку сільськогосподарських підприємств. *Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць*. 2018. № 1(31). С. 223-238. (0,76 друк. арк.).

26. Сокіл О. Г. Таксономія звітності про сталий розвиток сільськогосподарських підприємств. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2018. Vol. 4. No. 1. P. 120–135. URL: <http://are-journal.com/are/article/view/156/144>. (0,91 друк. арк.).

27. Сокіл О. Г. Концепція балансового методу обліково-аналітичного забезпечення звітності сталого розвитку сільськогосподарських підприємств. *Економіка та держава*. 2018. № 7. С 44-49. (0,89 друк. арк.).

28. Сокіл О. Г. Методологія наскрізного контролю обліково-аналітичних процесів сталого розвитку аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2018. № 7. С. 18-25. (0,81 друк. арк.).

29. Sokil O., Zhuk V., Vasa L. Integral assessment of the sustainable development of agriculture in Ukraine. *Economic Annals-XXI*. 2018. Vol. 170. Issue 3-4. P. 15-21. DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V170-03>. (Scopus) (1,09 друк. арк., особисто автора 0,8 друк. арк.: розроблено та апробовано систему аналітичних показників для інтегральної оцінки сталого розвитку регіонів України).

Тези доповідей на науково-практичних конференціях

30. Sokil O., Sokil Ya. Agricultural Sustainability And The Impact Factors As The Government Priority Policy Issue In Ukraine. *Policy Issues and Challenges in the Global Financial System and Economies* : Borsa Istanbul Finance & Economics Conference (BIFEC) 2013., Sep. 30 – Oct. 1, 2013. Istanbul: Borsa, 2013. P. 31-39. (заг. обсяг 0,3 друк. арк., особисто автора 0,2 друк. арк.: визначено основні чинники протидії сталому розвитку).

31. Сокіл О. Г. Напрямки підвищення ефективності обліково-інформаційного забезпечення агропромислового виробництва. *Проблеми та перспективи сталого розвитку АПК* : матеріали міжнародної наук.-практ. конф., 7-14 квітня 2015 р. Мелітополь : ТДАТУ, 2015. С.74-77. (0,1 друк. арк.).

32. Сокіл О. Г. Unification of Ukrainian Accounting System. *Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, міжпредметні зв'язки* : збірник матеріалів ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., 26 лютого 2015 р. / Відпов. за вип. Б.В. Мельничук. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2015. С. 587-590. (0,1 друк. арк.).

33. Сокіл О. Г. Локалізація витрат по досягненню сталого розвитку сільськогосподарських підприємств. *Облік, аналіз, аудит і оподаткування в умовах глобалізації економіки* : тези доповідей І міжнар. наук.-практ. інтер.-конф., 21 квіт. 2017 р. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. С 103-105. (0,1 друк. арк.).

34. Сокіл О. Г. Бухгалтерський облік, як основа інформаційного забезпечення управління сталим розвитком підприємства. *Розвиток соціально-економічних систем в геоeкономічному просторі: теорія, методологія, організація обліку та оподаткування* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 11-12 травня 2017 р. Тернопіль : ФОП «Паляниця В.А.», 2017. С. 141-142. (0,1 друк. арк.).

35. Сокіл О. Г. Техніко-інформаційні макросистеми обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств. *Розвиток бухгалтерського обліку, фінансів та оподаткування в аграрному секторі економіки в умовах євроінтеграції* : збірник матеріалів Х міжнар. наук.-практ. конф., 24 листопада 2017 р. / Відпов. за вип. Ю. С. Бездушна. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2017.С. 151-154. (0,1 друк. арк.).

36. Сокіл О. Г. Показники обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку. *Статистичне та експертно-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком економіки і соціальної сфери* : збірник матеріалів ІІІ міжнар. наук.-практ. конф., 5 грудня 2017 р. Чернігів : ЧНТУ, 2017. С. 38-40. (0,1 друк. арк.).

37. Сокіл О. Г. Система оцінки сталого розвитку в сільському господарстві. *Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки* : матеріали ІХ міжнар. наук.-практ. конф., 02 грудня 2017 р. / відп. ред. І.Б. Садовська. Луцьк: РВВ Луцький національний технічний університет, 2017. Вип. 11. Ч. 1. С. 245-247. (0,1 друк. арк.).

38. Сокіл О. Г. Концепція обліково-аналітичного забезпечення звітності зі сталого розвитку сільськогосподарських підприємств. *Удосконалення обліку, контролю, аудиту, аналізу та оподаткування в сучасних умовах інтеграційних процесів у світовій економіці* : збірник матеріалів ІІІ міжнар. наук.-практ. конф., 18-19 квітня 2018 р. Ужгород : УНУ, 2018. С 452-455. (0,1 друк. арк.).

39. Сокіл О. Г. Категорії чинників та пов'язані з ними інститути обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку. *Актуальні питання економіки, управління та права* : збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., 19 лютого 2018 р. Полтава: ЦФЕНД, 2018. – С. 22-23. (0,1 друк. арк.).

40. Сокіл О. Г. Інтегральна оцінка показників обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку АПК Київської області. *Економіка України в умовах євроінтеграції: виклики та перспективи розвитку* : збірник матеріалів І наук.-прак. конф., 19 квітня 2018 р. Умань: УДПУ ім. П. Тичини, 2018. С.202-205. (0,1 друк. арк.).

41. Сокіл О. Г. Межі, індикатори та критерії обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку. *Імплементация інновацій обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку сучасного бізнесу* : збірник матеріалів міжнар. наук.-прак. інт.-конф., 22 березня 2018 р. Харків: ХДУХТ. URL: <http://conf.hduht.edu.ua/index.php/m-i-conf/80-sec-1/874-mezhi-indykatory-ta-kryterii-oblikovo-analitychnoho-zabezpechennia-staloho-rozvytku>. (0,1 друк. арк.).

42. Сокіл О. Г. Процес контролю обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств. *Актуальні проблеми розвитку аграрного сектору економіки України* : матеріали міжнар. наук.-прак. інт.-конф., 5-6 квітня 2018 р. Херсон : ХДАУ, 2018. С. 203-206. (0,1 друк. арк.).

43. Сокіл О. Г. Аналіз рентабельності продукції виробленої за умов використання енергозберігаючих та еко-технологій. *Соціально-економічні проблеми регіонального розвитку* : матеріали міжнар. наук.-прак. інт.-конф., 14-15 червня 2018 р. Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. С. 409-411. (0,1 друк. арк.).

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

44. Сокіл О. Г. Методичні та практичні аспекти викладання обліково-фінансових дисциплін: колективна монографія / кол. авторів за заг. ред. Синяєвої Л.В., Воронянської О.В., Яцух О.О. Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2014. С. 78-90. (заг. обсяг 9,2 друк. арк., особисто автора 0,5 друк. арк.: узагальнено основні причини недостатності знань у випускників аграрних вузів у запровадженні ефективного обліково-аналітичного забезпечення).

45. Сокіл О. Г. Формування компетентнісної компоненти фахівців з обліку і аудиту: до 20-річчя з дня заснування кафедри обліку і аудиту : колективна монографія / кол. авторів за заг. ред. Л. В. Синяєвої, О. В. Вороновської. ТДАТУ. Мелітополь : Видавничий будинок ММД, 2016. С. 271-285. (заг. обсяг 14,5 друк. арк., особисто автора 0,62 друк. арк.: узагальнено досвід запровадження МСФЗ в Україна, запропоновано удосконалення аналітичного обліку витрат виробництва).

46. Сокіл О. Г. Облік державної фінансової підтримки аграрних підприємств Запорізької області. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічна наука)*. 2010. №8. С. 290-295. (0,28 друк. арк.).

47. Сокіл О. Г. Облік незавершеного виробництва та методи оцінки у сільськогосподарських підприємствах. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічна наука)*. 2011. №1(13). С. 455-462. (0,3 друк. арк.).

48. Сокіл О. Г. Удосконалення аналітичного обліку витрат сільськогосподарського виробництва. *Агросвіт*. 2011. №1. С. 41-45. (0,34 друк. арк.).

49. Сокіл О. Г. Головні аспекти та критерії галузевої системи фінансового обліку агропромислового виробництва України. **Електронний фаховий журнал *Ефективна економіка***. 2011. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=836>. (0,3 друк. арк.).

50. Сокіл О. Г. Інституціональність, як головна характеристика сталого розвитку. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2017. №1.1(41.1). С. 77-82. (0,7 друк. арк.).

51. Сокіл О. Г. Методологічні положення обґрунтування показників обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2017. № 12(52). С. 762-768. (0,73 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Сокіл О.Г. Обліково-аналітичне забезпечення сталого розвитку аграрного підприємництва: теорія, методологія, практика. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», Київ, 2018.

Дисертаційна робота спрямована на вирішення наукової проблеми формування наукового забезпечення розвитку концепції сталого розвитку в економічних та облікових теоріях, оцінки стану обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств України, удосконалення методології бухгалтерського обліку під впливом доктрин сталого розвитку, поглиблення бухгалтерської звітності аспектами сталого розвитку, формування обліково-аналітичного базису ефективного управління підприємством в умовах політики сталого розвитку.

У роботі посилено бухгалтерською складовою розуміння змісту та інституціональне середовище сталого розвитку, оцінено релевантність обліково-аналітичної системи сучасним методикам і методам оцінки сталого розвитку, розроблено концептуальні положення обліково-аналітичного забезпечення інтегральної оцінки сталого розвитку аграрного підприємництва, обґрунтовано доцільність введення в теорію категорії «облік сталого розвитку», визначено основні ознаки і функціональність обліку сталого розвитку та сформовано концептуальні засади його розбудови. Обґрунтовано парадигму розвитку звітного сегменту сталого розвитку, розроблено концептуальні основи забезпечення транспарентності бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств, удосконалено систему ризик-менеджменту підприємства аспектами обліково-аналітичного забезпечення, удосконалено аналітично-оціночні процедури управління капіталом підприємства за умов застосування політики сталого розвитку, розроблено методологію наскрізного внутрішнього контролю обліково-аналітичних бізнес-процесів сталого розвитку аграрних підприємств.

Ключові слова: обліково-аналітичне забезпечення, сталий розвиток, бухгалтерський облік, аналіз, звітність, соціальна відповідальність, екологічна безпека, ризик-менеджмент, сільське господарство, аграрне підприємництво.

АННОТАЦІЯ

Сокол О.Г. Учетно-аналитическое обеспечение устойчивого развития аграрного предпринимательства: теория, методология, практика. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – Национальный научный центр «Институт аграрной экономики», Киев, 2018.

Диссертационная работа направлена на решение научной проблемы формирования научного обеспечения развития концепции устойчивого развития в экономических и учетных теориях, оценки состояния учетно-аналитического обеспечения устойчивого развития аграрных предприятий Украины, совершенствования методологии бухгалтерского учета под влиянием доктрин устойчивого развития, углубления бухгалтерской отчетности аспектами устойчивого развития, формирования учетно-аналитического базиса эффективного управления предприятием в условиях политики устойчивого развития.

На основе углубленного изучения содержания устойчивого развития доказана его управляемость при участии всех уровней системы бухгалтерского учета. Рассмотрение системы бухгалтерского учета, как неотъемлемой составляющей устойчивого развития, расширяет его миссию и функциональность в современном мире. Проанализированы понимания сущности институциональной среды устойчивого развития путем выделения и рассмотрения в нем института бухгалтерского учета. Расширенное представление о системе внешних и внутренних институциональных факторов устойчивого развития информационной эпохи, в экономической, социальной и экологической дополнено учетно-информационной составляющей.

Усовершенствованы методологические основы построения учетно-аналитического обеспечения устойчивого развития посредством дополнения принципов целостности, комплексности, последовательности, непрерывности при внедрении соответствующей политики аграрного предприятия. Расширены подходы к усилению эффективности методик и методов оценки устойчивого развития с позиции привлечения информационного потенциала традиционного бухгалтерского учета, статистической и финансовой отчетности по трем составляющим (экономическая, экологическая и социальная) и пятью уровнями воздействия (глобальный, национальный, региональный, организационный и уровень предприятия). Это позволяет нацеливать фундаментальные прикладные разработки как на увеличение учетно-аналитического потенциала, так и для расширения и совершенствования методов и методик соответствующей оценки, обеспечить релевантную реакцию бухгалтерского учета требованиям политики устойчивого развития.

Разработаны концептуальные положения учетно-аналитического обеспечения интегральной оценки устойчивого развития предпринимательства и регионов, которые базируются на изменении учетной политики и развитии аналитики бухгалтерского

учета под влиянием общепринятых глобальных подходов к оценке устойчивого развития. Это позволило обозначить вектор изменений и дополнений в официальной отчетности (оперативной, статистической, финансовой), содействовать дальнейшему развитию и организации учетной политики аграрных предприятий и на этой основе более качественно проводить оценку соответствия хозяйствования политике устойчивого развития.

Расширен понятийно-терминологический аппарат теории бухгалтерского учета путем введения понятия «учет устойчивого развития». Сформулированы концептуальные основы становления учета устойчивого развития, базирующейся на растущей функциональности управленческого и финансового учета в новых условиях хозяйствования. Дополнены требования политики устойчивого развития, базовые теоретико-методологические положения парадигмы бухгалтерского учета в части определения целей, задач, предмета, объекта, метода, функций и ключевых аспектов сегмента учета устойчивого развития в общей финансово-информационной системе.

Обоснована парадигма развития отчетности об устойчивом развитии. Она основывается на синергетическом взаимодействии, разработанной карте интересов стейкхолдеров и научном определении будущих изменений в учетно-аналитическом обеспечении работы бизнеса в соответствии требований политики устойчивого развития. Разработаны концептуальные основы обеспечения прозрачности бухгалтерского учета сельскохозяйственных предприятий политике устойчивого развития, основанные на оценке состояния и проблем учетно-аналитического обеспечения устойчивого развития и определении основных путей решения этой проблемы. Адаптирован к специфике аграрных предприятий балансовый метод отображения результатов устойчивого развития с помощью таксономии в стандартизированных формах финансовой отчетности: форма 1 (Баланс) эко-социальных видов активов, капитала и обязательств; форма 2 (Отчет о финансовых результатах) эко-социальных расходов и доходов, что позволяет отразить в отчете валовую эко-социальную прибыль (убыток).

Усовершенствована система риск-менеджмента предприятия. Разработаны аналитически-оценочные процедуры идентификации и измерения финансового и социально-экологического капитала, которые формируются за счет сопоставления показателей традиционной оценки финансового капитала предприятия и оценки его социально-экологического капитала на начало и конец отчетного периода. Усовершенствованы методико-методологические положения сквозного внутреннего контроля процессов учетно-аналитического обеспечения устойчивого развития с применением методов контроля за плана-фактическими отклонениями бизнес-процессов и использование рычагов управления (учет и анализ) для формирования и трансформации данных через призму методов управления (верификации, валидации и испытания).

Ключевые слова: учетно-аналитическое обеспечение, устойчивое развитие, бухгалтерский учет, анализ, отчетность, социальная ответственность, экологическая безопасность, риск-менеджмент, сельское хозяйство, аграрное предпринимательство.

ABSTRACT

Sokil O.H. Accounting and analytical support of agricultural entrepreneurship sustainable development: theory, methodology, practice. – Qualified scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of Doctor of Economics by specialty 08.00.09 – Accounting, Analysis and Audit (by the types of economic activity). – National Scientific Center “Institute of Agricultural Economics”, Kyiv, 2018.

The thesis is aimed at solving the scientific problem of forming scientific support for the development of the sustainable development concept in economic and accounting theories, assessing the state of accounting and analytical support for the sustainable development of agricultural enterprises in Ukraine, improving the accounting methodology under the influence of sustainable development doctrines, deepening financial statements in aspects of sustainable development, the formation of the accounting and analytical basis for the effective management of the enterprise in the conditions the policy of sustainable development.

In the thesis, the accounting component of the understanding of the meaning and the institutional environment of sustainable development was strengthened, the relevance of the accounting and analytical system to modern methods and methods for evaluating sustainable development was evaluated, conceptual provisions of accounting and analytical support for the integrated assessment of sustainable development of agricultural entrepreneurship were developed, the feasibility of conducting the theory of "Sustainability Accounting" was justified, identified the main features and functionality of accounting for sustainable development and formed conceptual foundations of its development. The paradigm of development of the reporting segment of sustainable development is substantiated, conceptual frameworks for ensuring accounting transparency of agricultural enterprises have been developed, the enterprise's risk management system has been improved with aspects of accounting and analytical support, the analytical and evaluation procedures of capital management of the enterprise have been improved in the application of the policy of sustainable development; the methodology of cross-cutting internal control of accounting and analytical business processes of sustainable development of agrarian enterprises has been developed.

Keywords: accounting and analytical support, sustainable development, accounting, analysis, reporting, social responsibility, environmental safety, risk management, agriculture, agricultural entrepreneurship.

Підп. до друку 01.02.2019. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9. Наклад 150 пр. Зам. 15.

Видавництво: ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА»
04053, м. Київ, вул. Артема, 33-Б (Літ.А)
Моб.: + 38 (050) 384 18 66
(Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 4488 від 15.02.2013 р.)

